

Stefan Rakowski

"Památková Péče", R. XXVIII, 1968; R. XXIX, 1969 : [recenzja]

Ochrona Zabytków 27/2 (105), 148-168

1974

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRZEGLĄD ZAGRANICZNYCH CZASOPISM KONSERWATORSKICH *

PAMÁTKOVÁ PÉČE. Wyd. „Orbis” w Pradze na zlecenie Ministerstwa Szkolnictwa i Kultury CSRS. Ukazuje się dziesięć razy w roku.

Rocznik XXVIII (1968)

Zeszyt 1, stron 32, ilustracje.

P. Korčák, *Funkční oživení stavebních památek (W sprawie funkcjonalnej adaptacji zabytków architektury)*, ss. 1-4. Niepokojący stan zabytków architektury o istotnym znaczeniu dla przyszłego charakteru miast i krajobrazu Czechosłowacji sprawia, że nadzwyczaj aktualne staje się zagadnienie właściwej organizacji ich konserwacji oraz odpowiedniej adaptacji na cele społecznie użyteczne. Omówiono podstawowe zasady czynnej ochrony zabytków architektury. Autor podkreśla konieczność dostosowania orientacji i metod pracy służby konserwatorskiej do zmieniających się warunków dalszej eksploatacji zabytkowych obiektów. Instytucje odpowiedzialne za ochronę zabytków powinny skupiać uwagę przede wszystkim na stwarzaniu warunków dla odpowiedniego użytkowania społecznego zabytków architektury, bo w przeciwnym razie wielu z nich nie da się ocalić. W związku z tym konieczne jest posiadanie wyczerpującego rejestru zabytków architektury, charakteryzującego ich stan techniczny oraz opracowanie programu poczynań wyłączeniowych, lokalnych remontów i prac restauracyjno-budowlanych. Innym środkiem działań konserwatorskich może być organizowanie „gield” dla użytkowników, umożliwiających właściwszą eksploatację zabytkowych obiektów na podstawie studiów sytuacyjnych i ekonomicznych.

M. Jiřinec, *Požadavky na měřickou dokumentaci památkových objektů (Wymagania dotyczące dokumentacji pomiarowej obiektów zabytkowych)*, ss. 5—10, 9 il. Zarówno w Czechosłowacji, jak za granicą obserwuje się stały wzrost znaczenia dokumentacji pomiarowej obiektów zabytkowych, stanowiącej integralny element ochrony zabytków. Ciągły postęp w tej dziedzinie wynika ze zwiększenia wymagań co do dokładności i wszechstronności zastosowań opracowywanych planów. Autor akcentuje przewagę planów sporządzanych metodami geodezyjnymi nad planami wykonywanymi sposobami tradycyjnymi, z racji wszechstronności zastosowań tych pierwszych. W zakresie tak specyficznym, jak dokumentacje pomiarowe indywidualnych obiektów bądź ich zespołów, ideał polega na stałej współpracy geodety z architektem. Takie podejście do zagadnienia ma również bardzo istotne znaczenie w odniesieniu do obiektów, wobec których rezygnuje się z ochrony, skutkiem czego jedynym śladem ich istnienia może na przyszłość być odpowiednio starannie wykonana, ściśła dokumentacja pomiarowa, stanowiąca materiał do studiów i analiz naukowych. Ważna wreszcie sprawa, to technika wykonania rysunków oraz materiały używane na ich oryginały i kopie, a także metody tworzenia archiwalnych zasobów dokumentacji pomiarowych i inwentaryzacyjnych.

J. Krása, J. Josefík, *Nové poznatky v průzkumu barevných vrstev některých obrazů v kapli sv. Václava (Nowe doświadczenia w wyniku analizy warstw malarskich niektórych obrazów kaplicy Św. Wacława*

w praskiej katedrze Św. Wita), ss. 11—21, 13 il., literatura. We wnętrzu kaplicy, mającej bardzo bogaty wystrój, przeprowadzono w latach 1960—1965 rozległe prace konserwatorskie. Objęły one również monumentalnie zaprojektowany i wykonany w latach 1509—1510, zespół malowideł ściennych ilustrujących sceny z życia świętego. Autorom prac konserwatorskich udało się rozwiązać wiele problemów dotyczących wzajemnych stosunków zachodzących między poszczególnymi warstwami farb użytych w malowidłach. Cenną pomoc w ich pracy stanowiła analiza porównawcza znacznej liczby próbek przekrojów poszczególnych warstw farby. Autor drugiej części opracowania omawia wyniki trwających wiele lat badań mikropróbek z różnych punktów kaplicy oraz dalsze formy analizy, która umożliwiła potwierdzenie hipotez o istnieniu nieznanego malowidła pod widocznymi warstwami malarskimi.

Kronika

Restauratorska výstava v Klatovech (Wystawa prac konserwatorskich w Klatowach, Zachodnie Czechy), ss. 21—24, 4 il. Wystawa w miejscowym muzeum regionalnym stanowiła przegląd prac konserwatorskich, wykonanych na zabytkowych malowidłach pochodzących prawie wyłącznie z obszaru Zachodnich Czech. Wśród pokazanych technik konserwatorskich dominował transfer, stanowiący co prawda z konserwatorskiego punktu widzenia techniką najmniej cenioną, jednak — w porównaniu z wynikami osiąganymi za granicą — opanowaną przez konserwatorów czechosłowackich tak znakomicie, że można już dziś mówić o odrębnej, czeskiej „szkole” w tej dziedzinie. Trzon wystawy stanowiły malowidła ścienne z kościoła Św. Elżbiety w Doupovie. Drugim cennym zespołem były gotyckie malowidła al secco z kościoła Św. Wolfganga w tejże miejscowości. Ponadto pokazano zestaw konserwowanych malowideł sztalugowych, głównie barokowych, zarówno z podobraziami płóciennymi, jak drewnianymi. Duże, dotychczas nie dostrzegane walory artystyczne tych obrazów ujawniły dopiero prace konserwatorskie o bardzo wysokim poziomie technicznym.

(dh) *První mezinárodní výstava „Městská opevnění” Lucca 1967 (Pierwsza międzynarodowa wystawa pt. „Fortyfikacje miejskie”, Lucca 1967)*, ss. 25—26, 4 il. W świetnej oprawie doskonale zachowanych fortyfikacji miejskich Lukki otwarta była od czerwca do października 1967 r. wystawa zorganizowana z inicjatywy władz miasta oraz Centro Internazionale per lo studio delle cerchia urbane. Główny cel wystawy polegał na wyeksponowaniu znaczenia historycznych ośrodków miejskich, doskonałej struktury ich planów i fortyfikacji, ich monumentalności i harmonii. W wystawie, prócz Włoch, uczestniczyło 18 krajów. Trwałym śladem wystawy pozostał doskonale opracowany katalog z bogatą częścią ilustracyjną.

E. Hruška *Dvě zahraniční konference o regeneraci historických jader měst (Dwie konferencje zagraniczne*

* Stały przegląd zagranicznych czasopism konserwatorskich obejmuje 11 wydawnictw, których zestaw zamieszczono w nr. 3(62) rocznika XVI (1963) „Ochrony Zabytków”, str. 69.

poświęcone rewaloryzacji miejskich ośrodków zabytkowych), ss. 26—27. W dniach 24—26 sierpnia 1967 r. w Brunzowku odbyło się posiedzenie stałego Komitetu do Spraw Rekonstrukcji Miast Zabytkowych, będącego agendą Międzynarodowej Federacji Budownictwa Mieszkaniowego i Urbanistyki. Wzięli w nim udział liczni przedstawiciele krajów członkowskich, reprezentujących Stany Zjednoczone, Europę zachodnią i kraje demokracji ludowej. Głównym tematem obrad była kompleksowa ochrona środowiska w ramach jego historycznej substancji. Oznacza to rozszerzenie pojęcia „ochrony” z zakresu budowlano-technicznego, a więc architektoniczno-kompozycyjnego, na podstawowy obszar środowiska mieszkaniowego w jego formach tradycyjnych, w harmonii z formami nowymi, zatem — potraktowanie środowiska historycznego jako organicznego elementu współczesnego środowiska mieszkaniowego (tj. kompleksowego zjawiska kulturalno-społecznego). Podstawowe referaty przedstawiciele Szwajcarii, Polski i Stanów Zjednoczonych zawierały sformułowania wielostronności opieki kulturalnej nad ośrodkami historycznymi. Dyskusja ujawniła znaczne rozbieżności w pojęciach panujących w Stanach Zjednoczonych i w Europie, z powodu odmienności podstawowych substancji historycznych. Od 18 do 20 października 1967 w Grazu miała miejsce, zainicjowana przez Austriackie Stowarzyszenie do Badań Zagadnień Budownictwa Mieszkaniowego, konferencja o zbliżonej tematyce, tj. poświęcona rekonstrukcji zabytkowych zespołów miejskich i ich rewaloryzacji. Autorami fachowych referatów na temat metod i wyników ochrony i rekonstrukcji byli przedstawiciele francuskiej służby konserwatorskiej (referat o zastosowaniu ustawy Malraux), przedstawiciele Czechosłowacji (tematyka „miast-rezerwatów”), NRF, Jugosławii i Austrii. Z sięgających miliardów sztylingów rocznych nakładów na rozwój budownictwa mieszkaniowego (*Wohnbau-förderungs-gesetz*) od 1968 r. przydzielać się będzie 1% na prace badawcze dotyczące problemów mieszkaniowych, bytowych, urbanistycznych i rewaloryzacyjnych miast austriackich.

ICOMOS

(dh) *Kolokwium o vlhkosti v historických stavbách, Řím 1962 (Kolokwium poświęcone zawilgoceniu budowli zabytkowych, Rzym 1962 [?], ss. 27—28.* Od 11 do 14 października ubiegłego roku (1967) odbyła się z inicjatywy ICOMOS narada chemików, fizyków, architektów i historyków sztuki z całego świata na temat podstawowych problemów ochrony i zabezpieczenia zabytków zagrożonych przez zawilgocenie. Zasadniczym celem narady było opracowanie planu koordynującego studia nad tymi problemami w różnych ich aspektach. Referaty w pierwszej części kolokwium charakteryzowały przyczyny i skutki zawilgocenia w różnych strefach klimatycznych — w krajach zwrotnikowych, śródziemnomorskich i kontynentalnych. Druga część kolokwium obejmowała referaty omawiające naukowe metody badań i likwidacji tego zjawiska, tzn. metody fizyczno-chemiczne, elektryczne i elektrokinetyczne, oraz omawiające sposoby eliminacji kondensacji pary wodnej, metod i środków pomiaru zawilgocenia w obiektach zabytkowych. Kolokwium pozwoliło zorientować się w liczbie fachowców zajmujących się ochroną obiektów zabytkowych zagrożonych wilgocią, ujawniając zarazem brak koordynacji oraz bardziej wnikliwego i systematycznego studium całości problemu. Dotychczas brakuje, niestety, konsekwentnych badań naukowych nad mikroorganizmami i mikroflorą powodującą dezintegrację konstrukcji murowych, która w ogromnej skali wystąpiła zwłaszcza jako wynik niedawnej powodzi we Florencji. We Włoszech opracowano już skoordynowany program badań na okres 5-letni, który realizować będą od 1968 r. cztery grupy po 40—50 specjalistów pracujących w oparciu o nowoczesne podstawy fizyki i mikrochemii w instytutach naukowym Rzymu, Mediolanu, Florencji i Padwy.

(ls) *Kolokwium o moderních technických metodách v památkové péči (Kolokwium poświęcone nowoczesnym metodom technickým stosowanym w ochronie zabytków), ss. 28—29, 2 il. Kolokwium, organizowane przez Państwowy Instytut Opieki nad Zabytkami i Ochrony Przyrody oraz okręgowy ośrodek ochrony zabytków obszaru Środkowych Czech w Kutnej Horze, wynikało z potrzeby przekonsultowania w szerszym gronie specjalistów prac sanacyjnych realizowanych w Kutnej Horze przez Środkowoczeskie Przedsiębiorstwo Konserwacji Zabytków oraz przez przedsiębiorstwo budowy kopalń w rejonie Kladna. Konieczność dyskusji nad aktualnie stosowanymi metodami zabezpieczeń statycznych zwiększyła krąg zainteresowanych. Na kolokwium zajęto się głównie sposobami sanacji zabytkowych konstrukcji murowych za pomocą zapraw aktywowanych, technologią wytwarzania mieszanin stosowanych do torkretacji oraz specjalną techniką torkretowania, zastosowaniem żywicy epoksydowych do zeskalania, a także metodami wierceń bezwstrząsowych.*

Odrębną grupę tematyczną stanowiły zagadnienia miernictwa. W grupie tej znalazły się referaty o zastosowaniu fotogrametrii do pomiarów elewacji budowli i malowideł ściennych, o użyciu specjalnych metod fotogrametrycznych do ustalania kształtów sklepień i ich odkształceń oraz o znaczeniu badań statycznych w rozpoznawaniu przyczyn odkształceń w zabytkowych obiektach.

Mimo odmienności tematycznej w programie kolokwium znalazły się również, z uwagi na ich aktualność, techniczne problemy prac budowlanych przy rekonstrukcji zabytków, a szczególnie problemy związane z izolacją przeciw wilgoci pochodzącej z gruntu. Znaczenie tych referatów polegało na ujęciu w nich tematów praktycznie dotychczas nie poruszanych. Podobne znaczenie miał przyczynkowy poświęcony technologii konserwacji i barwienia tynków.

Recenzje

K. Kibic, *Rekonstrukce Staroměstského náměstí v polském Javoru (Rekonstrukcja staromiejskiego rynku w mieście Jawor, PRL), ss. 29—31, 2 il.* Włączenie obiektów nowego budownictwa w otoczenie o charakterze zabytkowym, zwłaszcza przy ich wysokich walorach architektonicznych, stanowi jeden z głównych problemów rekonstrukcji ośrodków miejskich i w ogóle nowoczesnej pojętej ochrony zabytków. Za pozytywny przykład adaptacji tego typu służyć mogą rozwiązania przyjęte przy projektowaniu nowej zabudowy północnej pierzei Rynku Staromiejskiego w Pradze po jej uporządkowaniu. Problemy nowej zabudowy rynków miejskich wystąpiły ze szczególną ostrością zwłaszcza po II wojnie światowej, podczas rekonstrukcji mocno zniszczonych zabytkowych ośrodków miejskich. Na podstawie relacji zamieszczonej w „Architekturze” (1967, nr 5—6, ss. 188—194) autor artykułu rozpatruje szczegółowo pozytywny przykład nowej architektury zrealizowanej w latach 1958—1960 we wschodniej pierzei rynku w Jaworze (woj. wrocławskie) według projektu Marii i Stefana Müllerów. Przykład częściowo nowej zabudowy tego rynku, zniszczonego podczas działań wojennych, świadczy wyraźnie, że w otoczenie historyczne można z powodzeniem włączać architekturę nowoczesną, która przyczynia się do artystycznego wzbogacenia zarówno samego rynku, jak całego miasta.

Art and Archaeology Technical Abstracts, s. 31. Instytut Sztuk Pięknych uniwersytetu nowojorskiego od sześciu już lat, na zlecenie Międzynarodowego Instytutu Konserwacji Zabytków Historycznych i Artystycznych mających siedzibę w Londynie, wydaje zestawienia literatury technicznej i not bibliograficznych *Art and Archaeology Technical Abstracts*. W wydawnictwie tym drukowane są zwięzłe streszczenia wszelkich artykułów, sprawozdań i komunikatów, zwłaszcza dotyczących prac badawczych, analiz, rekonstrukcji, konserwacji oraz dokumentacji dzieł ma-

jących szczególnie wartości artystyczne. Specjalną uwagę poświęca wydawnictwo streszczeniom z publikacji, które, aczkolwiek nie zajmują się wyłącznie dziełami artystycznymi, zawierają informacje lub opisy zabiegów technicznych o dużym znaczeniu dla studiów, bądź ochrony i konserwacji dzieł artystycznych czy materiału archeologicznego. W związku z tym zawiera ono także streszczenia z literatury technicznej, publikującej wiadomości dotyczące własności fizycznych lub chemicznych materiałów mających znaczenie dla struktury dzieł artystycznych, ich rekonstrukcji czy konserwacji. Po za tym wydawnictwo notuje wszystkie budzące powszechne zainteresowanie artykuły traktujące o dziełach artystycznych ze stanowiska technicznego.

Zeszyt 2, stron 32, ilustracje.

M. Pavlik, *Gotická cihelná výstavba domu čp. 156/I v Praze (Gotycka konstrukcja murowa kamienicy nr 156/I w Pradze)*, ss. 33—36, 7 il. Artykuł jest kontynuacją opracowania tegoż autora, poświęconego charakterystyce konstrukcji budowlanych występujących w zespole kamienic nr 156, 228, 229 przy ul. Husa w Pradze, które ukazało się w nr 9-10 z 1962 r. Połączona z rekonstrukcją konserwacja jednego z tych domów rozciągnęła się na wiele lat, ponieważ opracowany projekt konserwacji poprzedzały prace sondażowe potwierdzające nie tylko przebudowę obiektu w epoce gotyku, lecz także dostarczające dowodów na to, że w Pradze budowane były obiekty gotyckie o nadwyzczaj masywnych konstrukcjach murowych. Odkrycia gotyckich kamienic mieszczańskich bądź ich fragmentów spowodowały konieczność nowego podejścia do oceny znaczenia konstrukcji ceglanych w budowie kamienic w Pradze, a także zorientowania się w związkach łączących to miasto z północnymi ośrodkami ceglanej architektury gotyckiej. Przed przystąpieniem do tego rodzaju studiów konieczne było przeprowadzenie bardzo wnikliwych analiz poszczególnych obiektów o konstrukcji z cegieł. Prace badawcze prowadzone w omawianym przez autora obiekcie, dzięki odnalezieniu licznych fragmentów zarówno o charakterze konstrukcyjnym, jak dekoracyjnym, doprowadziły do ujawnienia poszczególnych faz przebudowy i remontów pierwotnie romańskiego obiektu, a także do stosunkowo ścisłego datowania aż po XIX w. okresów ich realizacji, wpływających na zmiany układu i form bryły. Złożona forma obiektu, zachowująca wyraźne i istotne motywy architektoniczne z różnych epok, przyczyniła się do poważnego skomplikowania projektu jego konserwacji, przedstawiającego bardzo trudne zadanie architektoniczne, tym bardziej że projektanci stanęli wobec alternatywy — albo oprzeć się na charakterystycznych elementach gotyckich, albo na renesansowych. Ostateczne rozwiązanie tego problemu przyczyni się w wysokim stopniu do rozszerzenia zasobu niezupełnie dotychczas znanego bogactwa architektonicznego historycznego ośrodka stolicy.

M. Stechlik, *Restaurování madony z Brankovic (Konserwacja drewnianej rzeźby Madonny z Brankovic)*, ss. 37-40, 5 il. Przechowywana w Morawskiej Galerii w Brnie drewniana polichromowana rzeźba Madonny, pochodząca z kościoła parafialnego w Brankowicach, jest wybitnym zabytkiem rzeźby gotyckiej z drugiej ćwierci XIV w. Zasadniczym celem przeprowadzonych w latach 1961—1963 prac konserwatorskich było zabezpieczenie odpajającej się polichromii, uważanej za oryginalną. Poza tym konieczne okazało się zastalenie rzeźby, czego nie dokonano podczas ostatniej konserwacji w latach 1941—1942. W toku prac wstępnych ujawniono istnienie pod warstwą domniemanej polichromii oryginalnej kilku jeszcze starszych warstw farb olejnych i temperowych. Szczegółowa analiza obiektu umożliwiła hipotetyczne odtworzenie pierwotnego jego wyglądu w dwóch wersjach gamy barwnej, tj. oryginalnej gotyckiej i po przema-

lowaniach w epoce baroku i późniejszych. Całość prac objęła zarówno konsekwentną rekonstrukcję warstw malarskich, jak uzupełnienia ubytków materiału i zabezpieczenie przeciw działaniu szkodników.

L. Machytka, *Mistrovská díla starého umění v Olomouci (Dzieła dawnego malarstwa w Ołomuńcu)*, ss. 41—50, 9 il. Pod powyższym tytułem odbywała się w Domu Sztuki w Ołomuńcu wystawa malowideł, która po raz pierwszy zaznajomiła szerokie kręgi publiczności i koła specjalistów z niewielką częścią nie znanej dotychczas galerii malarstwa z ołomunieckiej rezydencji biskupiej. Pozostały zestaw eksponowanych obiektów stanowiły dzieła wypożyczone z galerii okręgowej w Ołomuńcu.

Autor artykułu w ramach krótkiego przeglądu chronologicznego podaje wyliczenie ważniejszych nabytków zarówno indywidualnych, jak całych zespołów, a także wymienia niektóre transakcje sprzedaży obiektów z tej galerii, dokonane w czasach minionych. W końcowej części artykułu omówione zostały cenniejsze pod względem artystycznym lub historycznym zespoły i obiekty składające się na aktualny zestaw galerii.

F. Plachý, *Památková ochrana sídlištních celků (Ochrona prawna zespołów osiedlowych)*, ss. 51—53. Ustawa z 1958 r. dotycząca zabytków kultury zajmuje się nie tylko ochroną indywidualnych zabytków, lecz również ich zespołów, a w przypadku zabytków nieruchomych — zespołów, które tworzą całość wraz ze swym otoczeniem. Całości takie mogą być uznawane za rezerwaty zabytkowe. Autor wysuwa zastrzeżenia co do określenia „rezerwat” stosowanego do form ochrony zabytkowych zespołów osiedlowych, zestawiając je z pojęciem „rezerwat przyrodniczy” lub „rezerwat Indian” i podkreślając — z powołaniem się na odpowiednie ustępy ustawy — że już nakreślone w niej cele ochrony zabytków pozostają w sprzeczności z tradycyjnymi pojęciami o roli rezerwatów. Nadto, podstawy prawne dla organizacji „rezerwatów” zabytkowych w historycznych zespołach osiedlowych są ujęte w przepisach ustawy w sposób zbyt zwięzły i ramowy.

W dalszych częściach artykułu autor zwraca uwagę na brak konsekwencji oraz kolizyjność poszczególnych przepisów i aktów normatywnych dotyczących ochrony zabytków, zwłaszcza jeśli chodzi o kompetencje poszczególnych organów władzy w zakresie uznawania zespołów miejskich za zabytkowe, a także podejmowania decyzji dotyczących ich zagospodarowywania, rekonstrukcji, rewolucji, konserwacji itd. Szczególnie i złożone zagadnienie stanowią również nowe inwestycje i plany urbanistyczne, obejmujące tereny miejskich zespołów zabytkowych oraz mikroregionów objętych ochroną.

Kronika

D. Libal, *In memoriam*, s. 54 — Wspomnienie pośmiertne o historyczce sztuki Elżbiecie Birnbaumowej (zm. 19 listopada 1967 r.).

Zpráva UNESCO o památkach v Nubii (Sprawozdanie UNESCO dotyczące zabytków w Nubii), s. 55. Niedawno UNESCO ogłosiło wyniki międzynarodowej kampanii na rzecz ocalenia dzieł sztuki i znalezisk archeologicznych z obszaru przeznaczonego do zalania wodami jeziora Nasser w Górnym Egipcie. Zabytki architektury, inskrypcje oraz płaskorzeźby pochodzące z należącej do Egiptu i Sudanu części Nubii użytkowały dokumentację pomiarową i fotograficzną; wszystkie freski z epoki wczesnochrześcijańskiej zdemontowano i przeniesiono w bezpieczne miejsca. Dla znalezisk archeologicznych, z wyjątkiem znajdujących się w 65-kilometrowej strefie sudańskiej części Nubii, która ulegnie zatopieniu najpóźniej, sporządzono mapy topograficzne. Spośród 22 zdemontowanych świątyń niektóre zrekonstruowano już w nowych miej-

scach. Rząd Zjednoczonej Republiki Arabskiej ofiarował niektóre świątynie nubijskie oraz starożytności pochodzące z innych części Egiptu krajom, których pomoc finansowa lub techniczna przyczyniła się do ocalenia zabytków bądź dokończenia wykopalisk archeologicznych. I tak na przykład, świątynia z Elle-sije została ofiarowana Turynowi, świątynia Dendur — przewieziona do Stanów Zjednoczonych, gdzie eksponowana będzie w nowojorskim Metropolitan Museum, świątynia Dahod — przekazana Hiszpanii, a Tafa — Holandii.

Zprawy ze zahraničí (Doniesienia z zagranicy), s. 55.

Egipt

Przewidziano wyburzenie części historycznego bazaru chana Chalilla w Kairze, zbudowanego w XIV w. jako ośrodek handlu i rzemiosła i do dziś dominującego w zespole zabytków islamu w staromiejskiej części Kairu. Rząd egipski podjął tę decyzję na podstawie opinii architektów, uważających jedną trzecią całości kompleksu za obszar zagrażający higienie miasta. Obecnie wykonuje się staranną dokumentację fotograficzną, ponieważ władze wymagają, aby budowane w przyszłości na tym miejscu obiekty nawiązywały do zabytkowych.

Kanada

W Toronto prowadzone są prace konserwatorskie w XIX-wiecznym ratuszu w którym występowała niegdyś sławna śpiewaczka Jenny Lind. Ratusz zamieniony zostanie w stałą siedzibę kanadyjskiego baletu narodowego. W ramach kosztów rekonstrukcji, wynoszących 1 mln dolarów amerykańskich, przewidziano wygospodarowanie w gmachu przestrzeni na salę koncertową dla 750 słuchaczy oraz sali widowiskowej z 950 miejscami.

Stany Zjednoczone

Po zakończeniu prowadzonych zimą prac udostępniono społeczeństwu opuszczoną XIX-wieczną wieś Allaire w Parku Narodowym Allaire, podlegającym zarządowi Komitetu do Spraw Konserwacji i Rozwoju Gospodarczego z siedzibą w New Jersey. Wieś ta wydłubiona została w końcu lat pięćdziesiątych XIX w., a obecnie, po przeszło stu latach, władze poddały ją konserwacji. Na rekonstrukcję i konserwację całości zespołu i poszczególnych obiektów wydatkowano dotychczas ok. 200 tys. dolarów, realizacja całości projektu wymaga jednak ok. 5 mln dolarów.

Francja

Uzupełnieniem międzynarodowej kampanii na rzecz ocalenia zabytków, zorganizowanej przez UNESCO w 1964 r., jest czarno-biały film z komentarzem, pt. „Zagrożone skarby”, który ma zwrócić uwagę na mnóstwo zabytków stanowiących bezcennej wartości dziedzictwo kulturalne i wymagających natychmiastowej i troskliwej ochrony. Film pokazuje niszczące działanie czasu, erozji, wybuchów wulkanów, trzęsień ziemi, a także człowieka. Zaakcentowano w nim przedział między martwymi zabytkami archeologicznymi a zabytkami historycznymi, które ciągle jeszcze mogą stanowić żywe elementy współczesności.

Nagrodę w wysokości 2 mln starych franków otrzymała 23-letnia laureatka organizowanego corocznie przez Ministerstwo Informacji konkursu pod hasłem „Zagrożone arcydzieła” Monique Din. Mając lat 17 odkryła ona opustoszałe ruiny twierdzy de Guise i zorganizowała Klub Starych Zamczysk, zrzeszający 3 tys. miłośników zabytków we Francji. Przed rokiem odkryła opustoszały zamek Argy w prowincji Indre, zorganizowała spółkę mającą na celu jego zabezpieczenie, a na państwowej służbie konserwatorskiej wy mogła jego remont. Występowała z apelami do wybitnych osobistości świata kulturalnego i politycznego, wezwała do pomocy francuskich harcerzy. Skutkiem podejmowanych przez nią akcji zamek Argy

został już uwolniony od szkodliwej mikroflory, zabezpieczono kolumny wewnętrzznego dziedzińca. Nagrodę swą laureatka przeznaczyła na wykonanie nowych dachów. Monique Din projektuje zorganizowanie w zamku ośrodka pracy młodych archeologów, wyposażonego w pracownię i sale odczytowe.

ICOMOS

Program międzynarodnych porad w r. 1968 a w r. 1969 (Program międzynarodowych porad w latach 1968 i 1969), s. 57. Szczegółowe kalendarium organizowanych pod egidą ICOMOS międzynarodowych konferencji i porad z podaniem problematyki, a niekiedy ścisłych dat i miejscowości, w których mają się odbyć. Omówienie działalności nowo powstałych komisji ICOMOS. Przegląd treści pierwszego zeszytu czasopisma „Monumentum” wydawanego przez ICOMOS.

J. Bukovský, *Výstava rekreační chalupy (Wystawa fotograficzna wiejskich domów adaptowanych na cele rekreacyjne)*, ss. 56—57, 1 il. Z inicjatywy Domu Sztuki w Brnie oraz południowomorawskiego oddziału Stowarzyszenia Architektów zorganizowano wystawę fotogramów inż. A. Kadleca i A. Kadlecovej, poświęconych zagadnieniu adaptowania chałup wiejskich — stanowiących częstokroć wyborne przykłady ludowej twórczości artystycznej — na cele rekreacyjne. Do najlepiej zachowanych obiektów budownictwa wiejskiego należą wiejskie domy w rejonach górskich, przystosowane do celów rekreacji. Pomyślnie wyniki remontów poszczególnych domostw wskazują, że przy właściwej organizacji możliwe byłoby zapewnienie ochrony większym zespołom budownictwa.

(dh) *Výstava památkové péče v Německé spolkové republice (Wystawa poświęcona ochronie zabytków w Niemieckiej Republice Federalnej)*, s. 58. W końcu 1965 r. z inicjatywy Komitetu Narodowego ICOMOS w NRF otwarta była wielka wystawa objazdowa zorganizowana w ramach międzynarodowej kampanii ochrony zabytków. Wystawa obejmowała przede wszystkim zebrane w układzie chronologicznym ekspozycje fotograficzne, diapozytywy i makiety, ilustrujące zakrojoną na wielką skalę powojenną akcję ochrony zabytków w Niemczech zachodnich, począwszy od rekonstrukcji wielkich zespołów architektonicznych, kończąc na przykładach konserwacji średnio-wiecznych tkanin dekoracyjnych. Wstęp do wystawy tworzyła część historyczna, charakteryzująca rozwój niemieckich instytucji ochrony zabytków, opartych na pierwszych aktach prawnych z końca XVIII w., poprzez stymulujący ją okres tworzenia się nowoczesnego państwa i świadomości narodowej, z organizacją lokalnych ośrodków ochrony zabytków. Federalna struktura państwa uniemożliwiła jednak wypracowanie ujednoczonych przepisów prawnych. Istotną część wystawy stanowiły zagadnienia inwentaryzacji, będącej podstawą praktycznej ochrony zabytków, której pionierami byli: historyk sztuki G. Dehio i architekt K. Fr. Schinkel. Na wystawie pokazano ją jako metodę ścisłą i wielostronną. NRF dysponuje niedawno wydanym dwutomowym inwentarzem zabytków, do którego opracowania przyczyniła się rekonstrukcja i konserwacja zamków w Bawarii, Berlinie i Hesji, konserwacja zabytków w Nadrenii oraz wielu innych, świadczących o niezmiernym bogactwie zabytków wczesnohistorycznych i z czasów rzymskich, zarówno sakralnych, jak świeckich, zespołów miejskich, zabytków cywilizacji technicznej, budownictwa ludowego, cmentarzy, pomników itd.

Recenzje

J. Petruš: D. Riedl, B. Samek, *Moderni architektura v Brně 1900 až 1965*, wydał Svaz architektů ČSSR (Nowoczesna architektura miasta Brna w okresie 1900—1965), wydawnictwo Stowarzyszenia Architektów CSRS, Brno 1967, stron 132, nakład 3000 egz., ss. 58—60, 1 il. Omówienie cennej publikacji wydanej

z okazji odbywającego się w CSRS w czerwcu 1967 r. IX Kongresu Międzynarodowej Unii Architektów (UIA), w formie wyczerpującego przewodnika informującego o ponadpółwiekowym rozwoju nowoczesnej architektury w Brnie. Po obszernej przedmowie w wersjach francuskiej, angielskiej, rosyjskiej i niemieckiej następuje ułożony chronologicznie katalog poszczególnych obiektów z podaniem ich lokalizacji, przeznaczenia, czasu realizacji, nazwisk autorów oraz orientacyjnych zdjęć, a niekiedy planów lub rzutów aksonometrycznych i zwięzłej charakterystyki. Autor recenzji omawia w ujęciu chronologicznym rozwój form architektonicznych poszczególnych obiektów Brna w latach 1900—1965 podając jednocześnie dość szczegółową analizę ich tradycyjnych związków z architekturą światową tych czasów oraz tradycji pedagogicznych, czytelnych w twórczości architektów czechosłowackich.

V. Naňkova — Omówienie suplementu opracowanego przez dr Pál Voita, pracownika węgierskiego instytutu ochrony zabytków, do pracy I. K. Dientzenhofera pt. *Kunstgeschichtlicher Ursprung der Minoritenkirche in Eger — Zum Lebenswerk Kilian Ignaz Dientzenhofer, Acta historica artium*, XI, 1965, s. 133 i nast. (**Źródła z zakresu historii sztuki do dziejów kościoła minorytów w Egerze**. Przyczynek do dzieła K. I. Dientzenhofera), ss. 60—63.

Zeszyt 3, stron 32, ilustracje.

J. Kšir, *Objev gotickeho podloubi v Olomouci (Odkrycie gotyckiego podcienia w Ołomuńcu)*, ss. 65—71, 5 il. Ołomuniecki plac Pokoju, wybitna kompozycja przestrzenna i urbanistyczna, ze zlokalizowanym pośrodku ratuszem, stanowi charakterystyczny dla miasta niepowtarzalny zespół architektoniczny, powstały podczas rozbudowy w 1248 r. Po dwóch pożarach, w 1398 i 1492 r., z dawnej gotyckiej zabudowy przetrwały tylko szczątki ukryte w zachowanych partiach konstrukcji murowych przyziemi, a zwłaszcza piwnic, pozwalające jednak odtworzyć pierwotne układy oraz rzuty domów. W latach 1958—1960 przeprowadzono rozległe prace remontowe w wielkim narożnym domu nr 9, przy zbiegu pierzei rynkowej z ul. Oplatalová, mieszczącym parę większych sklepów. Prace ujawniły istnienie w murach przyziemia elementów gotyckich, co spowodowało gruntowne badania, doprowadzające ostatecznie do odkrycia gotyckiego podcienia łukowego. Autor omawia skrótowo historię podcieni w budowlach ołomunieckich, szczegółowo natomiast zajmuje się historią restaurowanego domu nr 9, którego właścicielami były niegdyś rodziny patrycjuszowskie, i w którym w 1683 r. dwukrotnie zatrzymywał się Jan III Sobieski w drodze na wyprawę wiedeńską i wracając z niej.

J. Ondřej, *Zámecke parky středoešského kraje a jejich budoucnost (1), (Parki przypałacowe regionu Środkowych Czech i ich przyszłość, cz. 1)*, ss. 73—80, 10 il. Otoczenie 155 zamków i pałaców na obszarze Środkowych Czech tworzą parki o bardzo zróżnicowanym stanie zachowania, wahającym się od stanu ostatecznego zaniedbania do nadzwyczaj konsekwentnych i pięknych kompozycji architektonicznych, ogrodniczych i dendrologicznych. Ogólna ich powierzchnia sięga 2500 ha. Autor próbuje zakwalifikować te parki do trzech kategorii, traktowanych ze stanowiska historii sztuki, architektury i dendrologii. Z kolei rozpatruje historię ochrony tych obiektów po 1945 r., stwierdzając, że podupadły one zarówno z powodu nie sprecyzowanych odpowiednio stosunków własnościowych, jak z powodu odplywu fachowców ogrodniczych. Potrzeba odpowiedniej odnowy ewentualnie nawet rekonstrukcji poszczególnych założeń parkowych jest obecnie magląca. W dalszych częściach artykułu autor omawia poszczególne grupy założeń parkowych — renesansowych (ogród w Brandy-sie nad Łabą) i barokowych (w Czeskim Szternberku,

Dobrziszu, Horzowicach itd.), podając w każdym przypadku krótki rys historyczny, ocenę aktualnego stanu zachowania oraz postulaty konserwatorskie.

J. Heřman, *Židovské hřbitovy na Moravě (Cmentarze żydowskie na obszarze Moraw)*, ss. 81—87, 8 il. Artykuł jest częściowo kontynuacją poprzedniego opracowania tego samego autora (*Památková péče*, nr 4, 1967, ss. 97—106), w którym podjął on próbę klasyfikacji cmentarzy żydowskich na obszarze Czech. Podobną zasadę klasyfikacyjną stosuje autor dla tych zabytków na Morawach, dzieląc je na: a) powstałe przed 1620 r., b) z okresu 1620—1800, c) z okresu 1800—1850, d) powstałe po 1850 r. Styl inskrypcji epitafijnych zbliżony jest do występujących w Czechach, mimo że obserwować można lokalne odmiany powodowane przez wpływy kulturowe Żydów polskich i węgierskich, szczególnie w regionach pogranicznych. Autor przytacza rys historyczny i omawia zasięg terytorialny osadnictwa żydowskiego na Morawach, zwracając uwagę na cechy różniące je od osadnictwa żydowskiego w Czechach. Za istotne i czytelne w poszczególnych mikroregionach uważa należy różnice formalne w motywach dekoracji i elementach symboliki nagrobków, w licznych przykładach potwierdzające wyraźny wpływ panującego wówczas stylu zdobnictwa ludowego, a także technikę wykonania i materiał używany w poszczególnych okresach (piaskowiec, marmur). Artykuł zamyka zestawienie o charakterze statystycznym ukazujące liczbę cmentarzy żydowskich znajdujących się pod ochroną i nie chronionych, w podziale na poszczególne regiony Moraw.

Kronika

Katalog restauratorských prac středoešského kraje v letech 1964—1966 (Spis prac konserwatorskich wykonanych w latach 1964—1966 na obszarze Środkowym Czech), ss. 88—95, 10 il. W podziale na poszczególne lata podano wyliczenie dzieł malarskich i rzeźbiarskich poddanych zabiegom konserwatorskim w różnych miejscowościach Czechosłowacji.

Zeszyt 4, stron 32, ilustracje.

A. Fiala, A. Vallašek, *Výskum Vodnej veže v Bratislave a návrh na jej úpravu (Badania wieży Wodnej w Bratysławie i projekt jej konserwacji)*, jęz. org. słowacki, ss. 97—101, 4 il. Plan urbanistyczny Bratysławy przewiduje rozległą rewaloryzację i nową zabudowę południowej części podgrodzia zamku bratysławskiego. Ze względu na przewidziane i już dokonujące się znaczne przemiany krajobrazowe na tym terenie, z inicjatywy Muzeum Miasta Bratysławy podjęto tu archeologiczne prace badawcze. W ich ramach zajęto się również odtworzeniem lokalizacji Wieży Wodnej. Po omówieniu kwerendy materiałów archiwalnych i ikonografii autor szczegółowo referuje przebieg prac terenowych i dokonanych podczas nich znalezisk, uzupełniając swą relację informacjami o funkcjonalnej i urbanistycznej roli Wieży w czasach jej istnienia. Zamknięciem artykułu są informacje odnoszące się do projektu zakonserwowania szczątków obiektu w formie trwałej ruiny.

L. Lietošnikova, *Lovecké palné zbraně z valdštejské zbrojnice v Mnichově Hradišti (Kolekcja myśliwskiej broni palnej w zbrojowni Waldzstejnów w Mnichowie Hradiszczu)*, ss. 102—108, 9 il. W artykule dokładnie omówiono zbiór myśliwskiej broni strzeleckiej znajdujący się w zamku w Mnichowie Hradiszczu, stanowiący od drugiego dziesiątka XVII w. własność rodu Waldzstejnów. Asumpt do szczegółowego opracowania istniejącej tam zbrojowni myśliwskiej dały trwające od wielu lat przygotowania do zorganizowania nowej ekspozycji zbiorów oraz prowadzone przy nich prace konserwatorskie. Aczkolwiek kolekcja broni nie tworzy zespołu dominującego w zbiorach składających się na wyposażenie

wnętrz zamkowych, ma ona wybitne znaczenie jako najstarsza istniejąca na obszarze Czech zbrojownia należąca niegdyś do jednego rodu. Główną część opracowania stanowi rys historyczny zbioru, oparty na przekazach dokumentalnych (inwentarze) i zachowanej tradycji. W jego ramach autorka podaje atrybucje własnościowe poszczególnych zespołów zbioru oraz dokonuje ich klasyfikacji pod względem pochodzenia warsztatowego. W zbiorze przeważa broń pochodzenia niemieckiego, a ściśle saskiego, o wiele mniej licznie reprezentowane jest rusznikarstwo austriackie, a do rzadkości należą wyroby francuskie i z innych krajów.

A. Piña z zespołem, *Současné Mexico a jeho architektonické dědictví (Meksyk i jego dziedzictwo architektoniczne)*, ss. 109—113, 4 il. Na wspaniałe dziedzictwo architektoniczne Meksyku, które przetrwało na obszarze czterokrotnie większym od terytorium Francji, składają się trzy wielkie epoki życia kulturalnego narodu. Pierwsze dwie, słynne i powszechnie znane, obejmują okres sprzed kolonizacji hiszpańskiej, tj. od 1700 r. p.n.e do 1521 r. oraz lata 1521—1821, tj. czasy królestwa meksykańskiego. Głównymi elementami zasobu zabytków okresu przedkolonizacyjnego są monumentalne zespoły architektoniczne, niegdyś będące wielkimi ośrodkami sakralnymi, natomiast budowle indywidualne są nieliczne. Zespoły te, nacechowane harmonijnym nagromadzeniem różnych elementów powiązanych funkcjami społecznymi, utraciły w początkach kolonizacji Meksyku zarówno znaczenie symboliczne, jak funkcje praktyczne. Do niedawna jeszcze, w zmienionych warunkach życia społecznego, ulegały one postępującemu procesowi niszczenia i dopiero obecnie, po wnikliwym zbadaniu możliwości ich ochrony, stają się terenami archeologicznymi koncentrującymi zainteresowania kulturalne i ruch turystyczny. Istotny rozdział w dziejach rozwoju architektury Meksyku stanowią sakralne i świeckie budowle epoki królestwa meksykańskiego. Tworzą one nadal ważne elementy współczesnych miast i osiedli, zachowując często w całości lub w części swój charakter i przeznaczenie. Wiele z nich podlegało licznym remontom i adaptacjom, z reguły niekorzystnym dla nich, a wszystkie wymagają zabiegów konserwatorskich z zastosowaniem nowoczesnych metod, gwarantujących ich właściwą adaptację do współczesnych potrzeb. Trzecią grupę tworzą zabytki z okresu od 1821 r. do chwili obecnej; obejmuje ona także dzieła nowoczesnej architektury meksykańskiej, dostarczające przykładów świadczących o różnicowanych formach życia w niedawnej przeszłości.

Autorzy artykułu w kilku wyodrębnionych ustępach referują dalej zagadnienia dzisiejszego użytkowania obiektów będących dziedzictwem historycznym oraz cele ochrony zabytków we współczesnym Meksyku. Artykuł kończą: omówienie współczesnej meksykańskiej legislacji dotyczącej ochrony zabytków i przykłady najnowszych realizacji konserwatorskich.

K. Rieck, *Regenerace historického jádra Štralsundu (Rewaloryzacja zabytkowego ośrodka miasta Sztralsund)*, ss. 114—119, 7 il. Historyczny ośrodek Sztralsundu w początku 1962 r. uznano w rozumieniu ustawy o ochronie zabytków za zabytek architektury o międzynarodowej wartości artystycznej. Kompleksowa rewaloryzacja starego zasobu budowlanego jest w przypadku Sztralsundu zadaniem w równej mierze trudnym, jak pilnym, z uwagi na wieloletnie zaniedbania na korzyść nowego budownictwa mieszkaniowego. Nowe zadania w zakresie budowy i rekonstrukcji wymagały znacznego rozszerzenia kompetencji miejskich organów konserwatorskich, skutkiem czego — dla zapewnienia koordynacji poczynań — powołano do życia stałą grupę roboczą, stworzoną częściowo z odpowiedzialnych pracowników Instytutu Ochrony Zabytków, częściowo zaś z honorowych opiekunów zabytków. Podstawowe zadanie grupy roboczej polegało na określeniu priorytetów prac konserwatorskich i za-

bezpieczeniowych, którego wyrazem stały się „karty zabytków” zawierające ich wyczerpujące charakterystyki, ze szczególnym uwzględnieniem stanu technicznego i wartości zabytkowej.

Autorka relacjonuje zasady i przebieg szczegółowej inwentaryzacji obiektów zabytkowych w dzielnicy staromiejskiej oraz kryteria oceny dokumentacji konserwatorskiej, która również leży w kompetencjach wspomnianej grupy roboczej. Charakterystycznym elementem prac konserwatorskich w staromiejskiej dzielnicy Sztralsundu, zmierzających do przywrócenia dawnej świetności jej budynkom, głównie zabytkowym kamienicom mieszczańskim epoki gotyku i baroku, były prowadzone jednocześnie adaptacja i modernizacja wnętrz mieszkalnych, znakomicie polepszające warunki bytowe mieszkańców. Prace rewaloryzacyjne i konserwatorskie przyniosły jeszcze jeden szczególnie efekt — przyczyniły się do wzmocnienia więzi młodego pokolenia mieszkańców z dzielnicą staromiejską.

(J. Pavel), VIII. Zasedání Vědecké rady I.B.I. (VII Sesja Rady Naukowej IBI, tj. Internationales Burgen-Institut — Międzynarodowy Instytut Badań i Ochrony Zabytkowych Zamków Obronnych), ss. 120—122, 4 il. Międzynarodowy Instytut Badań i Ochrony Zabytkowych Zamków Obronnych, który postawił sobie m.in. zadanie ich adaptacji umożliwiającej użytkowanie we współczesnych warunkach, korzysta z patronatu Rady Europejskiej UNESCO i ICOMOS. Po dokonanej w 1960 r. reorganizacji siedzibę IBI przeniesiono z Rapperswilu (Szwajcaria) do holenderskiego zamku Rosendaal, specjalnie adaptowanego do przechowywania zbiorów Międzynarodowego Muzeum Historii Zamków Obronnych. Członkami IBI są osoby prawne, narodowe stowarzyszenia historyków zamków obronnych, jak np. Istituto Italiano dei Castelli, hiszpańskie stowarzyszenie Amigos de los Castillos czy austriackie Oesterreichischer Burgenverein bądź pokrewne instytucje naukowe w rodzaju Istituto Geographico Militare di Firenze oraz narodowe i międzynarodowe organizacje turystyczne. Rada Naukowa IBI, wytyczająca programy prac naukowych Instytutu, składa się z wybitnych specjalistów w zakresie historii zamków obronnych, reprezentujących kraje europejskie i pozaeuropejskie. Wydaje ona „Bulletin de l'Institut International des Chateaux Historiques”.

Każda z dotychczasowych dorocznych sesji Rady Naukowej, odbywających się w poszczególnych krajach członkowskich, poświęcona była specjalnej problematyce. Omawiana sesja Rady, z udziałem 32 specjalistów z 15 krajów, odbywała się w zamku Laarne w Gandawie. Kraje socjalistyczne reprezentowali przedstawiciele Jugosławii, Węgier, Polski, Rumunii i Czechosłowacji. Tematem sesji było ujednoczenie terminologii porównawczej w zakresie budowli o charakterze obronnym. Jako materiał roboczy, a zarazem wyjściowy do redakcji międzynarodowego słownika terminologicznego przedstawiono w toku dyskusji krótki słowniczek w 10 językach (greckim, łacińskim, arabskim, hiszpańskim, katalońskim, portugalskim, włoskim, francuskim, angielskim, niemieckim), przygotowany specjalnie na sesję przez dr Leonardo Villena (Hiszpania). Autor niniejszego artykułu, uczestniczący w pracach sesji, uzupełnił go terminami czeskimi. Podczas sesji powołano również pięcioposobowy komitet redakcyjny pięciojęzycznego słownika terminologicznego o charakterze porównawczym, którego przygotowanie zamierzono jako pracę długofalową. Przyjęto wnioski autora artykułu o uzupełnienie słownika terminami odnoszącymi się do broni fortecznej i maszyn oblężniczych, odgrywających ważną rolę w rozwoju sztuki fortyfikacyjnej.

(V. Nejedlá), *Výsledky semináře o dile mistra Pavla z Levoče (Wyniki sympozjum poświęconego dziełu mistrza Pawła z Lewoczy)*, ss. 122—124, 2 il. Zorganizowana w 1966 r. z inicjatywy Słowackiej Galerii Narodowej oraz Słowackiego Instytutu Opieki nad Zabytkami i Ochrony Przyrody wystawa w Muzeum

w Spiszu oraz w kościele Św. Jakuba w Lewoczy, związana z 450-leciem powstania głównego ołtarza tego kościoła, stanowiła okazję do dokonania oceny stanu badań dzieła Pawła z Lewoczy, wielkiego mistrza późnego średniowiecza. Na seminarium 13—14 września 1967 r. nie tylko podsumowano dotychczasowe badania nad twórczością mistrza Pawła i jego warsztatu, lecz również określono kierunki i metody dalszych badań.

Druga część artykułu zawiera krótkie streszczenia wygłoszonych referatów.

(m j), *Symposium o zaměřování památek (Symposium na temat pomiarów zabytków)*, s. 124. Notatka stanowi zapowiedź planowanego na połowę października 1967 r. w Pradze międzynarodowego sympozjum poświęconego pomiarom zabytków.

ICOMOS

(dh) *II. mezinárodní kolokvium o rozpadu kamene, Brusel, 1967 (II Międzynarodowe kolokvium na temat dezintegracji kamienia, Bruksela, 1967)*, s. 125. Uczestnicy II sympozjum zajmującego się dezintegracją i konserwacją kamienia w budowlach zabytkowych, którego organizatorami było rzymskie Centro di studi per la conservazione ed il restauro dei beni culturali, ICOM i ICOMOS, mającego miejsce w Brukseli 20—21 grudnia 1966 r., wyrazili przekonanie, iż pomyślna konserwacja zabytków architektury wymaga pogłębienia wiedzy w zakresie identyfikacji, dezintegracji i konserwacji materiałów budowlanych. Na kolokwium ponownie podkreślono konieczność ocalenia wielu wielkiej wagi zabytków, których zachowania nie mogą zapewnić stosowane współcześnie metody konserwacji, ponieważ nie gwarantują one wystarczająco długiego okresu skuteczności. Postanowiono powołać komisję roboczą, której zadaniem będzie opracowanie odpowiedniego raportu, wyliczającego metody uznawane za najwłaściwsze do badań różnych rodzajów kamieni oraz przyczyn ich dezintegracji, a także kierunki i metody konserwacji uwzględniające aspekty: 1) środowiska historycznego, 2) środowiska klimatycznego, 3) petrograficzne, 4) fizyczno-mechaniczne i hygrotermiczne, 5) chemiczne, 6) biologiczne, 7) starzenia naturalnego, co m.in. umożliwi ujednoczenie terminologii i przyczyni się do usprawnienia badań.

K. Kibic, *K problematice rekonstrukce historických jader měst v Rumunsku (Z problemów rekonstrukcji historycznych ośrodków miejskich w Rumunii)*, ss. 125—127, 5 il. Recenzja pracy oryginalnej autora rumuńskiego Gheorghe Curinschi, pt. *Centrale istorice ale oraşelor* (Bukareszt 1967). Problematyka rekonstrukcji miejskich zespołów zabytkowych oraz ich funkcji widokowych w organizmach miast ma wielką wagę, docenianą we wszystkich krajach. Z tego też względu należy z uznaniem powitać opartą na rozległych i poważnie potraktowanych studiach pracę autora rumuńskiego, tym bardziej iż w niewielu innych krajach można obserwować przenikanie się i łączenie wpływów tak wielu kierunków, jak w Rumunii. Wpływy te, wynikające z położenia geograficznego kraju oraz jego skomplikowanego w pewnych okresach rozwoju historycznego, znalazły wyraz we wszystkich formach życia społecznego, a przede wszystkim w charakterze i rozwoju rumuńskiej architektury w poszczególnych regionach.

Opierając się na układzie książki, autor recenzji omawia poszczególne epoki osadnictwa na terytorium Rumunii.

Wielką wartość nadają pracy aneksy graficzne, ilustrujące nie tylko stosunki rozwojowe miast rumuńskich, lecz również dostarczające możliwości dokonywania porównań z panującymi w poszczególnych okresach tendencjami rozwojowymi w miastach Włoch, Belgii, a także Polski.

Zeszyt 5, stron 32, ilustracje.

J. Šebek, *Oprava Vlašského Dvora v Kutné Hoře (Restauracja Włazskiego Dworu w Kutnej Horze)*, ss. 129—142, 16 il. Remonty budowlane zespołu Włazskiego Dworu przeprowadzone w latach 1892—1898 uznawane są za typowe dla tej epoki konserwacji zabytków, a w Czechosłowacji wiążą się z nazwiskiem architekta Ludvika Lablera, który wiele lat poświęcił konserwacji zabytków Kutnej Hory. Nie tylko jednak fachowcy-konserwatorzy, lecz także zorientowana w sprawach część społeczeństwa zdaje sobie sprawę z licznych przykładów szkodliwości zabiegów restauratorskich, które w owych czasach „dotknięty” wiele znakomitych obiektów architektury średniowiecznej, doprowadzając do nieodwracalnych zmian występujących w nich form i materiałów. Mimo to jednak epoki tej nie można „ryczałtem” określać mianem „barbarzyńskiej”. Charakteryzując ówczesne stosunki społeczne autor stwierdza, że obiektywne przyczyny utrudniały rozwijanie się naukowo pojmowanej opieki nad zabytkami i ich konserwacji, tym bardziej że we wszystkich pracach konserwatorskich prowadzonych w zabytkach architektury, zarówno sakralnej, jak i świeckiej, decydującą rolę odgrywał architekt, od którego wymagało się nadmiaru uniwersalności. Szczęśliwym zaprzeczeniem tej powszechnie panującej reguły była realizacja restauracji i rekonstrukcji Włazskiego Dworu, której autor w znacznej mierze opierał się na wskazaniach Violet-le-Duca. Relacja dotycząca rekonstrukcji i konserwacji oparta jest w głównej mierze na rękopiśmiennym przekazie K. Vorlička z lat 1892—1898, znajdującym się w archiwum miejskim w Kutnej Horze. Jest znamienne, że rada miejska, podejmując w 1880 r. inicjatywę konserwacji Włazskiego Dworu, powierzyła opracowanie jej założeń dwóm budowniczym, a następnie ogłosiła konkurs, w którym uczestniczyło 12 projektantów. Ostatecznie do wykonania akceptowano dopiero projekt z 1892 r., wykonany przez konserwatora J. Braniša i arch. L. Lablera. Przewidywał on jednocześnie adaptowanie obiektu na siedzibę rady miejskiej, jej biur oraz archiwów, a także — w jednym skrzydle — pomieszczenie szkoły. Niemniej jednak interwencje rekonstruktorskie Lablera we wnętrzach części stanowiącej właściwy zamek królewski poszły tak daleko, że stały się nieodwracalne i za poczynione zasadnicze zmiany żadnej rekompensaty nie dają nawet znakomite rzemiosło artystyczne w wykonawstwie.

Aczkolwiek stan techniczny zespołu w ostatnich czasach nie był najgorszy, dostatecznie wcześniej dokonane remonty mogły zapobiec dalszym szkodom; w związku z tym w 1967 r. podjęto prace konserwatorskie, które ograniczyły się w zasadzie do elewacji. Podstawowa część artykułu poświęcona jest technologii robót tynkarskich oraz murarskich i kamieniarskich, wykonanych w obiekcie podczas ostatniej konserwacji.

J. Ondřej, *Zámecké parky středoevropského kraje a jejich budoucnost (2) (Parki przypałacowe regionu Środkowych Czech i ich przyszłość, cz. 2)*, ss. 143—152, 17 il. Tworzenie parku widokowo-krajobrazowego jest rodzajem twórczości przeznaczonej dla przyszłych pokoleń, co wiąże się z odpowiedzialnością twórcy i założyciela. W Środkowych Czechach istnieje 15 cennych parków krajobrazowych, z których 5 łączy się ściśle z ogrodami barokowymi. Autor artykułu omawia poszczególne założenia parkowe, stosując przy tym schemat relacji przyjęty już w opublikowanej części pierwszej pracy. Omawia park przypałacowy otaczający renesansowy pałac w Brzeznicy, park w Horzinie, Kaczynie, Konopisztiu, Libichowie, Pruchonicach, Weltrusach, Włazimie, Wrchotowych Janowicach oraz Zlebach.

Kronika

B. Štíeš, *Několik poznamek k životopisu M. A. Gilmetiho (Kilka przyczynków do biografii M. A. Gil-*

mettiego), s. 152. Działającemu w Czechach w końcu XVII i pierwszym dwudziestolecu XVIII w. włoskiemu budowniczemu M. A. Gilmettiemu poświęcono obszerniejszy artykuł w „P.P.” z 1966 r., nr 9, ss. 279—284. Autor niniejszego artykułu próbuje dać odpowiedź na kilka dalszych pytań, odnoszących się do itinerarium twórczego tego artysty na obszarze Czech, opierając się na odkrytych w państwowym archiwum w Jindřichovie rękopiśmiennych materiałach źródłowych.

J. B u k o v s k y, *Několik poznámek k památkové péči ve Francii (Garść uwag na temat ochrony zabytków we Francji)*, ss. 253—157, 7 il. W pierwszych latach powojennych francuska służba konserwatorska zajmowała się zagadnieniami związanymi z restauracją mocno uszkodzonych przez działania wojenne miast, zwłaszcza w północnozachodnich regionach kraju. Straty będące wynikiem zniszczeń wojennych pod względem wartości i rozmiarów zasobu budowlanego Francji przypadły na kolejnym miejscu za ZSRR, Niemcami i Polską. Wybór właściwych metod rekonstrukcji zabytkowych miast zależny był od zakresu zniszczeń wojennych oraz wartości architektonicznych i urbanistycznych.

Autor wspomina m.in. działalność architekta Auguste Perreta, twórcy planu odbudowy Hawru oraz zasady odbudowy Brestu. Całkowicie odmienne podejście przyjęto w Rouen i Saint Malo.

W licznych miastach francuskich szczególnie skomplikowane zagadnienie stanowiła odbudowa rejonów przyczółków mostowych, zniszczonych w przedostatnim roku wojny przez lotnictwo alianckie, bombardujące wielkie zgromadzenia wojsk niemieckich u przepraw rzecznych.

W pewnych sytuacjach zachodziła konieczność odstępowania od pełnej rekonstrukcji zniszczonych historycznych ciągów ulicznych w miastach (np. Rue Nationale w Tours). Odbudowa i przebudowa francuskich miast zabytkowych w wielu wypadkach trafia jednak na rozległy zespół nie rozwiązanych dotychczas problemów. W centrum uwagi znalazła się rekonstrukcja obiektów zabytkowych oraz ich zespołów zaliczanych do kategorii „monuments historiques” — zabytków historycznych. W Paryżu, na przykład, podjęto wielką akcję rekonstrukcji, obejmującą całą dzielnicę historyczną Le Marais.

Odmienne wyniki rekonstrukcji miast w różnych regionach Francji uzależnione są nie tylko od miejscowych warunków czy stanu zachowania obiektów, lecz również od roli, jaką odgrywają całe zespoły miejskie w ruchu turystycznym.

O ile miasta wielkie cechuje znaczna nierównomierność osiągniętych wyników, o tyle wspaniałe osiągnięcia notuje się w odbudowie i rewitalizacji miast małych, położonych w najliczniej odwiedzanych regionach rekreacyjnych. Troska o ochronę zabytków kultury rozciąga się również, oczywiście, na poszczególne obiekty i zespoły architektoniczne.

Znaczne korzyści społeczne przynosi adaptacja niektórych obiektów zabytkowych do funkcji współczesnych, przyczyniając się do ich szerokiej popularyzacji (Prowansja).

W znacznej liczbie zabytków francuskiej architektury średniowiecznej, które konserwowano w XIX w., obserwuje się istotne naruszenia autentyczności przez wymianę niektórych elementów na ich akademicko poprawne kopie. Najcenniejsze obiekty zamkowe i pałacowe w drodze kupna przechodzą stopniowo na własność państwa. Po dokonanej restauracji lokalizuje się w nich najczęściej specjalistyczne muzea.

Jedną z największych akcji konserwatorskich we Francji w latach powojennych była restauracja zespołu Wersalu wraz z obydwojoma pałacami Trianon. Innym wielkim przedsięwzięciem konserwatorskim był kompleksowy remont Luwru.

Znaczne wysiłki poświęca się również na zapewnienie ochrony i konserwacji najcenniejszych zabytków techniki.

Ochrona zabytków we Francji dysponuje kadrą wysoko kwalifikowanych specjalistów i posiada długie i ciągłe tradycje. Organem kierującym ochroną zabytków jest Soudirection des Monuments Historiques (Zarząd Ochrony Zabytków), działający w ramach Departamentu Architektury (Direction de l'Architecture) Ministerstwa Kultury.

ICOMOS

(dh) *Symposium o historyckých památkách a turismu*, Tunis, 1968), ss. 157—158. W styczniu 1968 r. UNESCO zorganizowało w Tunisie naradę ekspertów z całego świata, poświęconą kulturalnemu wykorzystaniu zabytków w związku z ruchem turystycznym. W rezolucji końcowej m.in. znalazł się postulat pod adresem ICOMOS i UIA (Międzynarodowej Unii Architektów), aby pod egidą UNESCO obie te organizacje zajęły się rozwiązaniem licznych problemów i wytyczeniem zasad postępowania w tej dziedzinie, szkoleniem specjalistów w zakresie ochrony i konserwacji zabytków, zwłaszcza zaś w krajach i regionach pilnie potrzebujących pomocy. Sformułowano również dezyderat, aby obie te organizacje inspirowały przyszłych architektów i urbanistów do większego zainteresowania się miejskimi zespołami zabytkowymi, i w ogóle zabytkami, oraz do ich poszanowania. Konieczne jest zbadanie możliwości stworzenia własnego organu doradczego, złożonego z wybitnych specjalistów, którzy pełniliby nie tylko funkcje doradcze, lecz także byli inspiratorami akcji ochrony dzieł historycznych.

(dh) *Konferencje pracovníků památkové péče v Mad'arsku, Budapešť 1965* [?] (*Konferencja pracowników ochrony zabytków na Węgrzech, Budapeszt, 1965*), s. 158. Węgierski Komitet ICOMOS w końcu 1967 r. wydał zbiór referatów z konferencji zorganizowanej w październiku 1967 r. przy współpracy z Komitetem Teorii i Historii Architektury Węgierskiej Akademii Nauk oraz Zarządem Ochrony Zabytków. Celem tej konferencji było przedłożenie środków i efektów realizacji postanowień Karty Weneckiej na obszarze Węgier. Aczkolwiek zasadnicze założenia ochrony zabytków na Węgrzech zbiegają się z założeniami Karty Weneckiej, konieczne jest jednak stałe doskonalenie metod w tej dziedzinie. Centralnym punktem konferencji była sprawa integracji zabytków w zespołach oraz nowoczesnych dzielnicach miast, a także sprawa adaptacji zabytków do współczesnych funkcji.

Recenzje

K. K i b i c, *Rathäuser, Architektur Wettbewerbe, Stuttgart, 1962 (Ratusze — Konkursy architektoniczne, Stuttgart, 1962)*, ss. 158—159, 4 il. Tom XXXIII serii „Architektur Wettbewerbe” (seria wydawnicza „Konkursy architektoniczne”) poświęcono zwycięskim projektom na budynki ratuszy z konkursów organizowanych w NRF w latach 1958—1961. Budowa bądź rekonstrukcja budynków ratuszowych stanowiła często temat prac architektów niemieckich. W projektach na tego rodzaju obiekty poszukuje się na ogół nowej koncepcji architektonicznej dla budynku, który nie powinien mieć jedynie wyrazu budynku administracyjnego. Władze wielu miast niemieckich domagają się zasadniczo lokalizowania nowych ratuszy w miejscach, na których stały budynki ratuszowe przed zniszczeniem ich podczas wojny. Inne, częstokroć występujące zagadnienie polega na adaptowaniu nowego obiektu do ocalałego otoczenia o charakterze zabytkowym. W omawianym wydawnictwie część wstępna tworzy bogato ilustrowany rys historyczny rozwoju niemieckich ratuszy od XII w. aż do czasów najnowszych. Część zasadnicza książki poświęcona jest omówieniu nowych realizacji ratuszy w wielkich i małych miastach NRF. Autor artykułu relacjonuje szczegółowo wybrane przez siebie obiekty, podając krótkie charakterystyki sytuacyjne oraz referując formy architektoniczne i urbanistyczne.

(bez aut.), *Memorandum pracovníků státní památkové péče (Memoriał pracowników państwowej służby konserwatorskiej CSRS)*, s. 161. Pracownicy ochrony zabytków w Czechosłowacji stwierdzili wiele istotnych niedociągnięć w ich pracy, które wynikają m.in. z wadliwej struktury organizacyjnej i braku jednolitości w praktyce na poszczególnych terenach. W dniach 3—7 czerwca 1968 r. wybrani przedstawiciele środowiska pracowników ochrony zabytków odbyli w Dobrziszu naradę, mającą m.in. na celu dokonanie oceny dodatnich i ujemnych doświadczeń minionego okresu oraz wykorzystanie jej do wspólnego opracowania projektu nowej struktury organizacyjnej. W dalszej treści artykułu omówiono pokrótce proponowaną w memoriale reorganizację struktury służby konserwatorskiej. Według memoriału na czele tej służby, zamiast istniejącego obecnie Państwowego Instytutu Opieki nad Zabytkami i Ochrony Przyrody, powinna znaleźć się naczelna dyrekcja, obejmująca zakresem swego działania całość problematyki. Dla realizacji zadań państwowej służby konserwatorskiej należałoby powołać zarządy terenowe (regionalne). Do narady w Dobrziszu nawiązywała również konferencja odbyta w dn. 8—12 lipca 1968 r. w Mohelnicy z udziałem przedstawicieli Państwowego Instytutu Opieki nad Zabytkami i Ochrony Przyrody. Obrady tej konferencji toczyły się w dwóch komisjach: jedna zajmowała się zagadnieniami produkcji budowlanej, druga — problemami ekonomicznymi. Materiały z narady w Mohelnicy przyjęto za podstawę do opracowania odpowiednich wniosków zgłoszonych przez Ministerstwo Kultury i Informacji rządowi w odniesieniu do nowego modelu organizacji, zarządzania i finansowania służby konserwatorskiej.

O. Šujanová, *Prilípenie uvolnenej polichromie glejom (Mocowanie odspojonej polichromii za pomocą klejów)*, jęz. oryg. słowacki, ss. 162—165, 3 il. Na obszarze Słowacji utrzymuje się zwyczaj, iż odspojone od materiału drzewnego warstwy polichromii mocuje się w trakcie konserwacji za pomocą klejów. Propagatorem tych metod, wywodzących się z wydziału konserwacji Wyższej Szkoły Sztuk Pięknych w Bratysławie, jest prof. K. Veselý. Na kategoryczne żądanie autorki niniejszego artykułu rzecznik tej metody zrezygnował z jej stosowania w odniesieniu do obiektów rzeźbiarskich stanowiących zabytki kultury. Artykuł stanowi krytyczne omówienie metody restauracji polichromowanych rzeźb z użyciem klejów, ogranicza się do obiektów wykonanych z drewna, w których polichromia była mocowana częściowo lub wyłącznie materiałami na bazie białka a z natury rzeczy uwzględnia również inne rodzaje temper rozpuszczalnych w wodzie. Autorka akcentuje aspekt oryginalności dzieła sztuki, obecnie bowiem wielu historyków sztuki i konserwatorów aspekt ten zawęża do kwestii ekspresji artystycznej, przy jednoczesnym całkowitym lekceważeniu faktu, że twórczość autorską reprezentuje nie tylko samo dzieło, lecz i technika jego wykonania. Obowiązująca w konserwacji zasada nieposługiwania się materiałami, których nie można usunąć z dzieła oryginalnego, narzuca wybór metod nie wpływających na nieodwracalne naruszenie owej oryginalności. Rozpatrując to zagadnienie, autorka zwraca np. uwagę na sprawę krakelur, stanowiących swoiste „metryki” dzieł, charakteryzujące m.in. warunki klimatyczne środowiska, w których dzieła te pozostawały. Dzięki rozmiękczeniu polichromii roztworami o zawartości białka może dojść do zafałszowujących wyraz dzieła zmian w układzie krakelur i następnie również do zmian w powierzchniowych warstwach malarskich. Istotne znaczenie ma dokładna znajomość techniki budowy dzieła, charakteryzującej zarówno osobiste umiejętności twórcy, jak stan techniki i „modę” lub tradycje właściwe pewnym warsztatom twórczym, środowiskom czy obszarom. Ważny kwestią jest także oryginalność użytych materiałów.

M. Lejskova-Matýášová, *Figurální sgrafito v Benátkách a jeho restaurování (Kompozycja figuralna wykonana techniką sgraffito na elewacjach zamku w Benátkach i ich konserwacja)*, ss. 165—171, 8 il. Wykonana techniką sgraffito kompozycja dekoracyjna na zachodniej elewacji skrzydła zamku w Nowych Benátkach pozostawała przez wiele dziesiątków lat zasłonięta tynkami, które wraz ze zmianami form dachów, powiększeniem otworów okiennych i wprowadzeniem gzymsów nadokiennych miały zatrzeć dawny, renesansowy charakter obiektu i nadać mu wyraz zgodny z modą i duchem epoki baroku. Mimo istnienia licznych przekazów, dotyczących tego typu dekoracji, wielkich rozmiarów pasmową kompozycję sgraffitową, pokrywającą ścianę na dwóch kondygnacjach zamku, odsłonięto dopiero w toku konserwacji podjętej w 1937 r. Dzięki odkrytym wtedy gmerkom kamieniarskim i wyrytym datom możliwe było ustalenie czasu powstania owej kompozycji na rok 1572 oraz ostateczne określenie chronologii samego obiektu. Po szczegółowym opisie kompozycji autor artykułu omawia wyczerpująco przebieg ponownej konserwacji z lat 1966 i 1967; opis uzupełnia przyczynkami do analizy stylowej i technologicznej dzieła.

J. Vařečka, *Muzea v přírodě v Severozápadním Německu (Skanseny budownictwa ludowego na obszarze Niemiec północnozachodnich)*, ss. 172—176, 6 il. Dążenie do zachowania cenniejszych obiektów budownictwa wiejskiego wiąże się ściśle z tworzeniem muzeów na wolnym powietrzu — skansenów; powstają one obecnie nawet w tych krajach europejskich, które nie posiadają w tym zakresie zbyt głębokich tradycji. Uczestnicy międzynarodowego sympozjum poświęconego skansenom, które odbyło się w Bukareszcie w 1966 r., mieli możliwość zapoznania się z ich organizacją i specjalizacją w Rumunii; nowe skanseny powstają również w Polsce, w nadbałtyckich republikach ZSRR, Czechosłowacji (zwłaszcza w rejonie Karpat), w toku są prace nad organizacją skansenów na Węgrzech, w NRD, Jugosławii, Austrii itd. Dużą uwagę poświęca się również organizacji skansenów budownictwa ludowego w Niemieckiej Republice Federalnej; kilka nowych skansenów powstało przede wszystkim na północnozachodnich obszarach Niemiec. Na wzór sławnego już skansenu budownictwa nadreńskiego w Kommern powstaje muzeum w Detmold. Mniejsze skanseny istnieją w Rahden (Westfalia), w Bad Zwischenhahn. Wielki skansen budownictwa wiejskiego z obszaru prowincji Szlezwick-Holsztyn powstał w Kielu, inne jeszcze w Cloppenburgu, Hamburgu-Curslack i Hamburgu-Kiekeberg. Muzeum skansenowskie w Cloppenburgu jest najstarszym skansenem w Niemczech, istniejącym od 1934 r. Końcówką część artykułu stanowi przegląd poszczególnych skansenów, zawierający krótką charakterystykę eksponowanych w nich bardziej typowych lub cennych obiektów.

Kronika

(F. Kazika), *Zamyšlení nad některými směry současné urbanistické práce v obvodech historických měst (Rozważania nad pewnymi tendencjami współczesnej praktyki urbanistycznej stosowanej w obrębie miejskich zespołów zabytkowych)*, ss. 176—178, 5 il. Artykuł poświęcono analizie doświadczeń polskiej urbanistyki w zakresie rekonstrukcji na przykładach miejskich zespołów zabytkowych Warszawy, Gdańska, Poznania, Wrocławia a także Lublina, Malborka, Elbląga i Słupska. Zwraca się również uwagę na pewne zmiany tendencji i poglądów w ostatnich czasach, prowadzące do decyzji adaptacyjnych, i dokonuje pozytywnej oceny kilku rozwiązań. Rozważania dotyczą nie tylko planów zabudowy, podkreśla się w nich także pozytywne rekonstrukcje panoram całych zespołów miejskich. Zastrzeżenie budzą jednak decyzje urbanistyczne w Malborku, które na skutek rozluźnie-

nia zabudowy doprowadziły do bezpowrotnego zatarcia specyficznego charakteru dzielnicy staromiejskiej. Podobnie oceniona została nowa zabudowa Starego Miasta w Słupsku.

Zdaniem autora artykułu w tym wypadku znacznie mniejsze szkody przyniósł charakter nowej architektury aniżeli zastosowana zasada zabudowy luźnej. Przykład istotnego odstępstwa od panujących nieco dawniej tendencji w zakresie rekonstrukcji reprezentuje rozwiązanie urbanistyczne Elbląga. Ostatecznie autor wysnuwa wniosek, iż zachowanie skali, gabarytów wysokościowych oraz wytyczenie historycznych tras nie wystarczy jeszcze do odtworzenia specyficznej atmosfery historycznych miast, muszą być jednocześnie uszanowane typowe stosunki przestrzenne, zachodzące pomiędzy wnętrzami ulicznymi oraz przestrzeniami otwartymi o charakterze publicznym. Druga część artykułu zawiera rozważania nad sytuacją miejskich zespołów zabytkowych w Czechosłowacji na tle poczynań rewaloryzacyjnych i sanacyjnych.

(D. Libal), *Krajina a vesnice ve fotografickém zobrazení Jaroslava Vajdiše. Vystava v kabinetu fotografie Jaroslava Funka v Brně v lednu roku 1968* (Krajobraz i wieś w fotogramach Jaroslava Vajdisza. Wystawa w salonie ekspozycji fotograficznych Jaroslava Funka w Brnie, styczeń 1968), ss. 179—181, 4 il. Autor eksponowanych na tej wystawie prac jest badaczem rozwoju osadnictwa wiejskiego i jego powiązań z naturalnym krajobrazem, jednocześnie jest też wyborem fotografikiem. W całej jego twórczości fotograficznej spletały się dwa elementy: artystyczne ujęcie tematu i precyzyjność pokazania realiów, którą dyktuje mu wnikliwość badacza. Zakres terytorialny podróży „fotograficznych” autora wystawy jest ogromny i obejmuje prawie wszystkie regiony Czech i Słowacji, przy czym unika on ujęć, w których na plan wkraczałyby obiekty stanowiące wytwory cywilizacji technicznej, konsekwentnie poszukuje pejzażu o walorach sielskości. Wyodrębniony dział zarówno w twórczości artysty, jak i prezentowanych na wystawie fotogramów stanowią zdjęcia obiektów budownictwa ludowego. Jednym z efektów tej znakomitej wystawy fotograficznej są narzucające się refleksje nad losami środowiska naturalnego na tle postępujących w coraz szybszym tempie zagrożeń wynikających z rozwoju cywilizacji technicznej.

(J. Petrů), *K výstavě „Pozdněgotické sochařství z moravských sbírek”* (Przyczynki do wystawy pt. „Sztuka późnogotycka ze zbiorów na Morawach”), ss. 181—182. Na wystawie zorganizowanej w zamku w Kromierzyszu pokazano ponad 40 rzeźb. Stan konserwacji wielu tych obiektów, głównie o charakterze sakralnym jest wysoce niepokojący, mimo że w 90% pochodzą one ze zbiorów muzealnych, a przecież np. Muzeum Śląskiemu w Opawie nie można odmówić osiągnięć w zakresie konserwacji. Na podstawie rejestru zabytków ruchomych doskonale jest wiadomo, że stan zasobów tej kategorii obiektów budzi istotne obawy. Jedną z przyczyn złego stanu zabytków ruchomych są niekorzystne warunki ekspozycji i magazynowania, zwłaszcza pod względem klimatyzacji, nasłonecznienia itp. Zastrzeżenia autora artykułu budzą również kryteria doboru eksponatów na wystawę oraz atrybucje i datowania wielu obiektów, które uznaje on za nie dopracowane pod względem naukowym.

(J. Petrů), *Výstava gotiky v Rakousku* (Wystawa zabytków sztuki gotyckiej w Austrii), ss. 182—184, 2 il. Od maja do października 1967 r. w Krems-Stein na terenie klasztoru minorytów trwała wystawa dzieł austriackiej sztuki gotyckiej. Wystawa obejmowała ok. 500 eksponatów, pochodzących od 140 właścicieli, zgromadziła obiekty malarstwa, rzeźby, sztuki iluminatorskiej, grafiki, oraz rzemiosła artystycznego. Cennym, trwałym śladem ekspozycji jest bardzo obszerny katalog, wydany pod redakcją dra H. Kühnela, składający się z szeregu monograficznych opracowań te-

matów, podjętych przez wielu wybitnych specjalistów.

(S. Vetter), *Katalog restaurátorských prací v Jihočeském kraji v letech 1966—1967* (Zestawienie prac konserwatorskich wykonanych w latach 1966—1967 na obszarze Czech Południowych) ss. 184—187, 3 il. Zestawienie, w podziale na lata (1966—1967) i poszczególne miejscowości, obejmuje 18 pozycji dzieł malarstwa i rzeźby.

UNESCO

(dh), *Zasedání zvláštního výboru vládních expertů, březen 1968* (Sesja specjalnego komitetu ekspertów rządowych — marzec 1968), ss. 187—188. Od wielu lat UNESCO zajmuje się studiami poświęconymi skutecznym sposobom działania na rzecz zabezpieczenia dziedzictwa kulturalnego, zagrożonego przez inicjatywę — zarówno publiczną, jak i prywatną — głównie o charakterze inwestycyjnym. W styczniu 1968 r. rozesłano do państw członkowskich odpowiedni referat oraz projekt wstępny zaleceń w tym zakresie, opracowany przez generalnego dyrektora UNESCO. Dwanaście państw przyjęło projekt bez jakichkolwiek komentarzy, zaś jedenaście zgłosiło propozycje pewnych uzupełnień. Propozycje te przedstawione zostały na odbytej w marcu w Paryżu sesji specjalnego komitetu akredytowanych ekspertów rządowych, którzy po 10 dniach wyłożonej pracy sformułowali ostateczny tekst zaleceń.

Do bardzo istotnych należą zalecenia dla rządów krajów członkowskich, dotyczących rozciągnięcia działań mających na celu ochronę dziedzictwa kulturalnego na obszary całych krajów, bez zawężania podejmowanych prac w tej dziedzinie do poszczególnych zabytków i organizmów urbanistycznych. Wszelkie inicjatywy w zakresie ochrony zabytków powinny mieć charakter zapobiegawczy i konserwatorski, a ich niezależne zadania dają się sprowadzić do ośmiu podstawowych punktów, zawartych w zaleceniach UNESCO. W zaleceniach tych dużo miejsca poświęcono również sposobom realizacji ochrony zabytków i dziedzictwa kulturalnego.

(J. Beneš), *Příručka UNESCO o ochraně kulturních statků* (Podręcznik dotyczący ochrony dóbr kulturalnych, wydany z inicjatywy UNESCO), s. 189. W ramach serii wydawniczej „Muzea i Zabytki” UNESCO wydało (jako XI tom serii) podręcznik pt. *The Conservation of Cultural Property with Special Reference to Tropical Conditions* (Konserwacja dóbr kulturalnych ze szczególnym uwzględnieniem warunków panujących w strefie zwrotnikowej, 1968), który ukaże się również w wersji francuskiej i hiszpańskiej. Współinicjatorem tego wydawnictwa książkowego, które zawiera na 341 stronach druku 42 zdjęcia i 61 rysunków, jest Międzynarodowy Ośrodek d.s. Studiów w Zakresie Ochrony i Konserwacji Zabytków w Rzymie. Podręcznik stanowi zbiorowe dzieło wybitnych specjalistów, co daje gwarancję jego wysokiego poziomu fachowego. Autorami poszczególnych rozdziałów (wszystkich rozdziałów jest 18) są m.in. Hiroshi Daifuku (Japonia), Paul Coremans (Holandia), J. J. Szent-Ivány (Węgry), R. M. F. de Andrade (Brazylia), William Boustead (Australia).

ICOMOS

(bez aut.), *Panamerické symposium o ochraně a obnově památek, St. Augustin, 1965* (Ogólnoamerykańskie sympozjum poświęcone ochronie i konserwacji zabytków w St. Augustin, 1965), s. 190. W czerwcu 1965 r. w St. Augustin na Florydzie odbyło się ogólnoamerykańskie sympozjum poświęcone ochronie i konserwacji zabytków na obszarze obu Ameryk — Północnej i Łacińskiej. Z wygłoszonych referatów i podanych informacji wynika, że liczba bezcennych zabytków znaj-

dujących się w katastrofalnym stanie jest w państwach amerykańskich olbrzymia. Inicjatorem opieki nad obiektami zabytkowymi brakuje poparcia władz rządowych, a w instytucjach i organizacjach odpowiedzialnych za ochronę zabytków obserwuje się niedobór kadr specjalistów i fachowców technicznych. Następnym doniosłym krokiem w zakresie zagadnień ochrony zabytków miała być konferencja w Limie; na wszystkie spotkania zapraszano zarówno przedstawicieli Hiszpanii, jak i Portugalii, ponieważ oba te kraje różnią się w poglądach dotyczących powstawania i rozwoju sztuki ibero-amerykańskiej. Wynikiem odbytych narad było skierowanie do Sekretariatu organizacji skupiającej państwa amerykańskie zalecenia w sprawie poświęcenia następnej konferencji ogólnoamerykańskiej zagadnieniu możliwości powołania interamerykańskiego centrum badań, studiów i szkolenia w dziedzinie ochrony i konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz zespołów urbanistycznych w krajach amerykańskich.

(dh), *Symposium „Město v krajině”, Innsbruck 1968 (Symposium poświęcone tematowi „Miasto w krajobrazie”, Innsbruck, 1968)*, s. 190. W dniach od 11 do 14 września 1968 r. odbyło się w Innsbrucku międzynarodowe sympozjum, poświęcone ochronie miejskich zespołów zabytkowych oraz obszarów o walorach krajobrazowych; uwzględniono na nim także zagadnienia społecznego, psychologicznego i ogólnoekonomicznego aspektu rekonstrukcji miast i wsi.

(M. Jifinec), *Kolokvium o využití fotogrammetrie v památkové péči (Narada na temat zastosowania fotogrametrii w ochronie zabytków)*, ss. 190—191. W dniach 4—6 lipca 1968 r. ICOMOS we współpracy z komitetem francuskim zorganizował naradę poświęconą zastosowaniu fotogrametrii w ochronie zabytków. W naradzie tej brali udział przedstawiciele 12 krajów, a także reprezentanci UNESCO, ICOMOS, Międzynarodowego Ośrodka d.s. Studiów w Zakresie Ochrony Zabytków i Konserwacji (Rzym), Międzynarodowej Unii Architektów i wielu innych organizacji i instytucji międzynarodowych i narodowych. Wygłaszanym w pierwszych dwóch dniach narady referatom (ogółem wygłoszono ich 11) towarzyszyła wnikliwa dyskusja, trzeci dzień poświęcono na wycieczkę, w czasie której gospodarze francuscy prezentowali gościom praktyczne zastosowania pomiarów fotogrametrycznych i metod używanych w fotogrametrii w dziedzinie ochrony i konserwacji zabytków. Na zakończenie konferencji powzięto uchwałę w sprawie upowszechnienia metod fotogrametrycznych do celów ochrony i konserwacji zabytków.

Recenzje

(F. Malý), s. 191 (bez tyt.). W marcu 1968 r. ukazał się pierwszy numer czasopisma „Historia Nauk i Techniki”, organu Czechosłowackiego Towarzystwa do Studiów nad Historią Nauk i Techniki. Jest to jedyne dotychczas na obszarze Czechosłowacji czasopismo, które reprezentuje na poziomie naukowym stosunkowo młodą dyscyplinę, skupiającą pracowników najróżnorodniejszych dziedzin naukowych i technicznych. Jego ukazanie się poprzedziło wydanie 12 tomów „Archiwum historii nauk przyrodniczych i techniki”, cztery tomy wydawnictwa „Z historii nauk i techniki w Słowacji” oraz 28 zeszytów „Sprawozdań Towarzystwa” (ukazujących się uprzednio pt. „Sprawozdania Komisji Historii Nauk i Techniki”). Pod względem tematycznym czasopismo podzielone jest na 7 działów.

Zeszyt 7, stron 32, ilustracje.

D. Libal, *Sedmisetletá výročí historických měst a jejich budoucnost (Siedemsetletnie tradycje miast zabytkowych a ich przyszłość)*, ss. 193—205, 15 il. Wiele miast czeskich obchodziło niedawno 700-letnie jubileu-

sze swego istnienia. Związane z tym uroczystości stanowią świadectwo szerokiego zainteresowania współczesnego społeczeństwa historią i kulturą materialną owych ośrodków, co jest wyraźnym przejawem upowszechnienia wiedzy, jakiego brak było w wiekach minionych, w których kolejne jubileusze miały niepostrzeżenie. Przyczyny tego autor artykułu dopatruje się przede wszystkim w stosunkowo nieznacznych i powolnie przebiegających zmianach form życia miejskiego na terenach, których granice z reguły wyznaczały XIII-wieczne fortyfikacje. Zasadniczymi elementami miastotwórczymi były wytyczone ośrodki miast oraz działyki budowlane, tworzące osnowę bloków zabudowy mieszczańskiej. Zasada indywidualnego zastępowania przestarzałego obiektu nowym, zwykle z zachowaniem przetrwałych głównych podziałów i układów, była główną cechą przebudowy miast średniowiecznych. Dopiero w drugiej połowie XIX wieku przystąpiono do intensywnej przebudowy ośrodków historycznych w niektórych miastach, do rozbudowy ich przedmieść, związanej z rozwojem przemysłu i sieci zarówno kolejowej, jak i dróg. Zjawiska te spowodowały również zmiany w psychice ludzkiej.

Rozwój powszechnej oświaty oraz świadomości narodowej i kulturalnej doprowadziły do ożywienia zainteresowań dziełami architektury minionych epok, a także do usiłowań zapobieżenia ich coraz szybciej postępującej zagładzie; stąd wywodzi się współczesna ochrona zabytków. Materialnym wyrazem, a jednocześnie kulminacją kulturalnego programu w zakresie ochrony miejskich zespołów zabytkowych stała się czzechosłowacka ustawa o ochronie zabytków, która działa już od 10 lat. W dalszym ciągu artykułu autor omawia w ujęciu historycznym rozwój urbanistyki Pragi, Hory św. Sebastiana, Nowego Miasta, Piska, Chrudimia, Kourzimia, Czeslavi, Prachatic, Znojma, Młodej Bolesławi, Kutnej Hory, Jiczina, Hradca Kralowe, Czeskiego Krumlowa, Krnowa, Kadania oraz twierdz Terezin i Josefow. Na zakończenie podkreśla znaczenie miejskich zespołów zabytkowych jako żywych świadectw wielkich minionych, jako prawdziwych dowodów wysokiego poziomu dawnej kultury, a jednocześnie nieodłącznego elementu atmosfery życiowej naszych czasów.

M. Farka, *Památky v Iranu (Zabytki w Iranie)*, ss. 205—211, 9 il. Autor artykułu, po zwięzłym scharakteryzowaniu sytuacji geograficznej oraz stosunków demograficznych i etnograficznych Iranu, omawia system organizacyjny i zasady działania służby konserwatorskiej, prace i badania archeologiczne, badania etnograficzne oraz zasady działania służby muzealnej. W ministerstwie kultury Iranu istnieją departamenty muzeów, konserwacji obiektów zabytkowych, archeologii i etnografii. Ochrona zabytków administrowana jest zatem centralnie. Departament ochrony zabytków w większości swych poczynąń współpracuje ściśle z departamentami archeologii i muzeów, a za pośrednictwem organizacji międzynarodowych zapewnia zagraniczną pomoc fachową zarówno specjalistów technicznych, jak i naukowców.

Najstarszymi zabytkami budownictwa staroperskiego są budowle z epoki achamenickiej w Pazargadzie (mauzoleum króla Cyrusa) oraz w Persepolis. Dawne budownictwo perskie wytworzyło dwa typy domów mieszkalnych: na terenach wschodnich, stepowych i pustych, ubogich w drewno budowano i buduje się nadal z suszonej gliny, na innych natomiast bardzo rozpowszechnione są domostwa kryte płaskimi dachami, wznoszone z gliny lub cegły suszonej na otwartym powietrzu. Wielki przełom w sztukach pięknych, literaturze i religii wniósł do Persji islam. Jego wskazania przyczyniły się do rozwoju bogatych form ornamentacji geometrycznych i roślinnych w szczególnej odmianie perskiej, tak typowej dla meczetów Isfahanu. W dalszym ciągu artykułu zawiera omówienie charakterystycznych typów meczetów irańskich, ich konstrukcji, układów przestrzennych i ornamentacji.

Znacznych rozmiarów ustęp poświęcono też pracom konserwatorskim prowadzonym w 1967 r. w pałacu Golestan w Teheranie oraz w zabytkach o charakterze rezydencji w Isfahanie i Chechel Sotun.

F. Svejkský, *Elektrická instalace v historickém objektu (Instalacja elektryczna w obiekcie zabytkowym)*, ss. 211—218, 6 il. W artykule szeroko omówiono usterki i awarie, które mogą wystąpić w różnego typu instalacjach elektrycznych prowadzonych jako natynkowe, podtynkowe, stanowiących układy odgromowe, w obwodach elektrycznych na elewacjach obiektów zabytkowych, a także przy ustawianiu słupów sieciowych w założeniach parkowych i ogrodowych, wreszcie — w instalacjach oświetleniowych stosowanych na użytek wystawiennictwa. Poza tym poruszono także zagadnienia instalacji oświetleniowych o charakterze awaryjnym we wnętrzach, urządzeń sygnalizacyjnych oraz stałych instalacji oświetleniowych i ich elementów stosowanych do iluminacji obiektów zabytkowych. Odrębne rozważania poświęca autor artykułu sprawie projektowania i kontroli eksploatacyjnej instalacji oraz urządzeń i aparatury elektrycznej. Całość stanowi swego rodzaju kompendium przeznaczone dla konserwatorów, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń, jakie mogą występować zarówno w trakcie prac instalacyjnych, jak i podczas późniejszej eksploatacji urządzeń.

Kronika

(J. Petru), *Umělecké památky Třebíčska (Zabytki artystyczne okręgu trzebińskiego)*, ss. 219—220, 2 il. Podczas gdy od kilku lat w większości pracowni muzealnych ścierają się poglądy na temat specjalizacji w układzie pionowym i poziomym, przy czym właściwe zadania muzeów (tj. gromadzenie zasobów, ich ochrona, prace badawcze, działalność popularyzacyjna) pozostawia się mniej lub bardziej na uboczu, Muzeum Zachodniomorawskie w Trzebieczu zorganizowało wystawę, stanowiącą praktyczną odpowiedź na wiele diskutowanych zagadnień. Koncepcję wystawy oparto na zasobach własnych eksponatów, które wcześniej już poddawano stopniowo konserwacji i opracowaniu naukowemu. Autor stwierdza, że w sposób bardzo właściwy dokonano doboru obiektów, co zapewniło zestaw stosunkowo wyrównany pod względem jakościowym. Po przeglądzie głównych eksponatów autor artykułu dokonuje pozytywnej oceny techniki wystawienniczej. Zwraca ponadto uwagę, że wystawa stanowiła również znaczne osiągnięcie z zakresu popularyzacji.

(A. Kubinová), *Seznam restaurátorských práci ve Východočeském kraji v letech 1960—1963 (Wykaz prac konserwatorskich wykonanych na obszarze Czech wschodnich w latach 1960—1963)*, ss. 220—223, 2 il. W podziale na dyscypliny artystyczne, miejscowości i lata dokonano przeglądu obiektów poddanych konserwacji w omawianym okresie.

Zeszyt 8, stron 32, ilustracje.

J. Vajdis, *Studie prostorové skladby obytných budov v Lokti (Studium układu przestrzennego kamienic mieszczkańskich w południowej pierzei rynku miasta Loket)*, ss. 225—230, 8 il. Przedmiotem rozważań autora artykułu jest grupa domów, tworzących część zabudowy południowej pierzei rynku w Lokti. Domy te, aczkolwiek znacznie się od siebie różnią, wykazują jednak wiele interesujących cech wspólnych. Odnosi się to w głównej mierze do rzutów niższych kondygnacji, lecz również i do pewnych momentów w rozwoju substancji budowlanej tych obiektów. Charakterystycznymi elementami ich przyziemi są bramy przejazdowe na całą głębokość budynku, umieszczone w sąsiadujących z nimi głównych traktach

frontowe lokale mieszkalne, centralnie usytuowane klatki schodowe oraz w tylnych częściach — komory o charakterze gospodarczym. Podziały przestrzeni w trakcie głównym odpowiadają układowi podziemi, które z reguły zajmują znaczną przestrzeń w przedniej części budynku, bliższej linii zabudowy ulicznej (i tu klatka schodowa usytuowana jest centralnie), natomiast w części tylnej występują mniejsze przestrzenie, będące odpowiednikami komór gospodarczych w przyziemiach. Po szczegółowym omówieniu układu poszczególnych domostw i zmian, jakie w nich zaszły od czasów gotyku do chwili obecnej, autor przeprowadza analizę porównawczą z przykładami zbliżonej zabudowy mieszczkańskiej, występującej w Jindřichovie Hradcu, Pisku i Jasennej, a także w Sławonicach i Czeskim Krumlowie. Na zakończenie dochodzi do wniosku, iż rozwój historyczny układów przestrzennych w domach mieszczkańskich wykazuje pewne zbieżności z rozwojem niektórych typów domów w osiedlach wiejskich o charakterze wybitnie rolniczym.

K. Král, S. Sedlak, *Chebske mříže na konci renesance a počátku baroku (Kraty dekoracyjne z końcowego okresu renesansu i początków baroku w Chebie)*, ss. 231—238, 9 il. O dużej wartości kutej w żelazie krat dekoracyjnych, występujących w Chebie, stanowi ich doskonałość zarówno artystyczna, jak i techniczna. Doskonałość tę w najwyższym stopniu osiągnęły kraty renesansowe, w których głównym elementem a zarazem motywem dekoracyjnym jest spirala. W konstrukcji krat dekoracyjnych motyw ten stosowano aż do początków XVIII wieku, tzn. do czasów pełnego rozkwitu baroku w architekturze. Wynika to prawdopodobnie z funkcjonalnej „samowystarczalności” układu spiralnego a także z faktu, że aż do chwili pojawienia się ornamentu pasmowego w zasobach elementów dekoracyjnych baroku brak było takich, które można byłoby wprowadzić do konstrukcji krat. Dopiero po wprowadzeniu przerywanych dekoracji pasmowych możliwe było zastąpienie tymi elementami tradycyjnego motywu spirali. Przykład form przejściowych stanowi zespół krat powstałych w Chebie w trzecim dziesięcioleciu XVIII wieku. Wymienić tu można kraty: drzewiową i świetlikową w zachodnim portalu kościoła parafialnego Św. Mikołaja (wykonał je Mates Herbek w 1720 r.), kratę świetlikową w jednej z kamienic mieszczkańskich oraz cztery kraty świetlikowe w ratuszu (z lat 1723—1728). Pierwsze trzy kraty w ratuszu mają charakter jeszcze wyraźnie renesansowy, czwarta natomiast już barokowy. Nazwiska jej twórcy nie udało się jednak ustalić. Biorąc pod uwagę udział Jerzego Matesa Herbeka oraz Grzegorza Andrzeja Herbeka w innych pracach ślusarskich i kowalskich, wykonanych dla ratusza, wolno przypuszczać, iż cztery kraty świetlikowe w tym obiekcie są dziełem jednego z nich lub obu mistrzów. Wszystkie kraty wchodzące w skład omawianej grupy, nie wyłączając ostatnich, wykazują pewne pokrewieństwo elementów dekoracyjnych, do których zaliczyć należy przede wszystkim motywy figuralne. Kraty świetlikowe z portalu ratuszowego poddano w latach 1965—1966 zabiegom konserwatorskim w warsztacie rzemiosła artystycznego w Pilźnie.

M. Farka, *Památková péče v Turecku (Ochrona zabytków w Turcji)*, ss. 238—245, 10 il. Część wstępna artykułu poświęcona jest informacjom z zakresu geografii, demografii i ustroju państwowego Turcji. Dalej autor omawia strukturę organizacyjną ochrony zabytków w tym kraju. Pod względem administracyjnym dziedzina tę zajmują się dwa resorty: ministerstwo oświaty, któremu podlega generalna dyrekcja muzeów i galerii z siedzibą w Ankarze, oraz urząd premiera, któremu podlega generalna dyrekcja donacji i dotacji. Obie generalne dyrekcje mają swoje oddziały terenowe. Tradycja dyrekcji (izby) donacji i dotacji sięga czasów władzy Osmanów; gromadzone przez nią wpływy, pochodzące z podatków, danin i innych opłat, służyły i służą nadal przede wszystkim

na pokrycie wydatków na meczety, a obecnie również na ochronę zabytków. Poza tym w badaniach, ochronie i konserwacji zabytków tureckich mają również udział inne, rozwinięte kraje.

Rodzaj zabytków, ich wiek oraz wartość wynikają z bogatej historii kraju. Na podkreślenie zasługuje fakt, że na obszarze Małej Azji spotyka się o wiele więcej ruin antycznych aniżeli w niektórych krajach śródziemnomorskich, a Turcja ma poza tym mnóstwo zabytków pochodzących z innych epok kulturowych i stylowych. Specyficzna sytuacja historyczna i współczesna tego kraju oraz różnorodność obiektów składających się na dziedzictwo historyczno-kulturalne przeszłości ma oczywiście wpływ na teoretyczne ujęcie problemów oraz na metody pracy służby konserwatorskiej i ochrony zabytków. Bardzo często przedsięwzięcia konserwatorskie mają charakter niezwykle, wyjątkowy.

Dalszy ciąg artykułu zawiera opis prac konserwatorskich wykonanych w mieście Edirn (odbudowa minaretu meczetu Slimiye-Cami, który zrekonstruowano z oryginalnego materiału pochodzącego z rozbiórki ruiny), w Stambule (m.in. dziedziniec arkadowy meczetu Sultan-Ahmet-Cami, rekonstrukcja i konserwacja malowideł na sklepieniach licznych kopuł), w mieście Konya (zabezpieczenie resztek ceglanej konstrukcji kiosku Aledina z XIII wieku, nad którymi wzniesiono jako osłonę łupinę żelbetową, mauzoleum oraz Karatay-Medrese). Wykopalska archeologiczne i prace konserwatorskie, mające na celu trwałe zabezpieczenie ruin, prowadzone są również w wielu zabytkach antyku, jak np. w Pamukale czy w Efezie.

Na zakończenie autor artykułu zwraca uwagę na doniosły problem rekonstrukcji i planowania urbanistycznego miast tureckich, z czym wiąże się rewolucyjną ich historycznych ośrodków. Charakterystycznym elementem poczynań w zakresie ochrony zabytków w Turcji jest coraz częstsze wzorowanie się na metodach europejskich. W licznych przypadkach swych inicjatyw rewolucyjnych władze tureckie bywają niestety bezradne, ponieważ w kraju tym działa jeszcze wiele przepisów prawa zwyczajowego, które gwarantuje m.in. nienaruszalność „domostwa wzniesionego w ciągu jednej nocy”, co w czasach minionych, a często i obecnie prowadzi do nadzwyczaj trudnej do opanowania samowoli w dziedzinie budownictwa.

Kronika

(P. Preiss), *Zemiel prof. Josef Cibulka (Nekrolog prof. Josefa Cibulki, wybitnego czechosłowackiego historyka sztuki)*, ss. 246—248.

(L. Letošniková), *K vystavě „Restaurování v uměleckém řemesle“ (Przyczynek do wystawy pt. Konserwacja dzieł rzemiosła artystycznego)*, ss. 248—252, 2 il. Ośrodek państwowej służby ochrony zabytków regionu Środkowych Czech zorganizował w praskim Belwederze (kwiecień — maj 1968 r.) wystawę przedmiotów rzemiosła artystycznego, poddanych w ciągu ubiegłych 4 lat zabiegom konserwatorskim w związku z przeznaczeniem ich na wyposażenie rezydencji i zamków w Środkowych Czechach. Autorka artykułu omawia poszczególne zespoły przedmiotów, sposób ich ekspozycji oraz ekspozycję towarzyszących dokumentacji konserwatorskich; jako przedstawicielka zespołu organizatorów wystawy nie szczędzi uwag krytycznych dotyczących niedociągnięć, niekonsekwencji i odchyleń od przyjętych założeń programowych.

(Z. Zenger), *Pražské památky v další soutěži pro mládež (Kolejny konkurs dla młodzieży poświęcony zabytkom Pragi)*, ss. 252—254, 4 il. W artykule omówiono rezultaty, prowadzonej na zasadzie dorocznego konkursu pod hasłem „Poznaj i chroń zabytki Pragi”, szerokiej akcji popularyzacji zabytków wśród młodzieży szkolnej.

(j.w.), *Zpráva o obnově státního zámku v Chlumci n. C. (Informacja o rekonstrukcji rezydencji pałacowej w Chlumcu nad Císařem)*, s. 255, 1 il. Powstały z nieustalonych przyczyn w 1943 r. pożar w rezydencji pałacowej w Chlumcu zniszczył nie tylko pokrycia dachowe tego obiektu, lecz również sklepiony strop nad główną salą, całe wnętrze, a także w znacznej mierze wyprawę tynkową elewacji. Podjęto decyzję rekonstrukcji tej cennej budowli (projektował budowlę G. Santini, a realizował od 1721 r. F. M. Kaňka). Przyśpieszając do tak poważnego przedsięwzięcia nie przeprowadzono jednak badań tynków, nie wzięto też pod uwagę powiązań stylowych z budynkiem kaplicy pałacowej projektowanej przez Kaňkę, nie przeprowadzono jakichkolwiek studiów decydujących o ogólnej koncepcji odbudowy. Prace rekonstrukcyjne przeciągały się niebywale długo, trwały ponad 20 lat, szybszy przebieg uzyskały dopiero w 1960 r. z chwilą przejęcia funkcji inwestora przez Okręgowy Ośrodek Ochrony Zabytków w Pardubicach. Zakończenie prac rekonstrukcyjnych rezydencji pałacowej w Chlumcu nastąpiło w 1968 r.

Zeszyt 9, stron 32, ilustracje.

F. Kasicka, M. Vilimková, *Okna tereziánské přestavby Pražského Hradu (Okna zamku praskiego, pochodzące z okresu przebudowy dokonanej za panowania Marii Teresy)*, ss. 257—265, 6 il. W 1949 r. przystąpiono do wymiany stolarki okiennej w niektórych skrzydłach zamku praskiego, prac tych jednak nie doprowadzono do końca. Ich przerwanie uzasadniono m.in. poważnymi obawami przed nową ingerencją w istniejącą substancję zabytkową budowli. Artykuł prezentuje studium stolarki budowlanej z okresu przebudowy zamku praskiego za panowania Marii Teresy. Źródła do tej rekonstrukcji stanowiły materiały projektowe, dotyczące przebudowy wykonywanej przez Pacassiego, oraz źródła archiwalne, w których znalazły się m.in. tak cenne przekazy, jak ówczesne umowy z poszczególnymi rzemieślnikami oraz ich rachunki.

D. Libal, J. Muk, *Skrytý střešní altán Kaiserštejnského Palace na Malé Straně v Praze (Zamaskowana latarnia dachowa w pałacu Kajzerstejnów na Małej Stranie w Pradze)*, ss. 266—267, 1 il. W kondygnacji strychowej pałacu Kajzerstejnów znajduje się zasługująca na uwagę latarnia dachowa. Jej owalne okna służyły jako źródło światła dziennego dla sali drugiego piętro. Po nadbudowie pałacu (w okresie pomiędzy 1740 a 1769 r.) o jedną kondygnację (trzecie piętro) latarnia ta stała się niewidoczna w elewacji frontowej. Odsłonięcie latarni w trakcie planowanej restauracji pałacu przyczyni się niewątpliwie do wzbogacenia panoramy dachów na Małej Stranie.

A. Vošahlik, *Historická města Francie, jejich přehledný vývoj a současný stav ochrany a obnovy (Zabytkowe miasta Francji, ich rozwój na przestrzeni wieków, obecny stan zachowania oraz rekonstrukcji)*, ss. 268—282, 23 il., 1 zest. tabel. Pod względem bogactwa zabytków Francja należy niewątpliwie do potęg światowych. Budowa miast stanowi zaś jeden z najbardziej interesujących aspektów historycznego i społecznego rozwoju tego kraju. Artykuł ma charakter krótkiego kompendium wiedzy o rozwoju francuskiej urbanistyki, przeznaczonego dla szerokich kręgów czytelników oraz dla specjalistów z zakresu ochrony zabytków i konserwacji, którzy przy sposobności podróży do Europy zachodniej mogą znaleźć się we Francji. Omówienie zjawisk urbanistycznych oparto na układzie chronologicznym, jeden z działów poświęcono urbanistyce XIX wieku, z szerszym omówieniem przebudowy Paryża. Artykuł zamykają rzeczowe, treściwe informacje, dotyczące organizacji francuskiej służby konserwatorskiej oraz niektórych aktów legislacyjnych o ochronie miejskich zespołów zabytkowych i zabytków architektury.

(M. Stehlik), *Seznam restaurátorských prací ve Východočeském kraji v letech 1964—1967 (Wykaz prac konserwatorskich wykonanych na obszarze Czech Wschodnich w latach 1964—1967)*, ss. 283—287, 5 il. Wykaz — w podziale na poszczególne dyscypliny, lata i miejscowości — obejmuje kilkadziesiąt pozycji prac konserwatorskich.

Zeszyt 10, stron 30, ilustracje; do zeszytu włączono spis rzeczy rocznika XXVIII/1968, zawierający indeks alfabetyczny osób i miejscowości oraz wykaz artykułów w układzie alfabetycznym według nazwisk autorów.

J. Vajdiš, *Usedlosti v okolí Poličky (Zagrody wiejskie w okolicach miasta Policzki)*, ss. 289—302, 20 il. Tematem artykułu są sposoby zagospodarowania przestrzennego osiedli wiejskich, budownictwo zagrodowe oraz rozwiązania układów przestrzennych domostw wiejskich, wynikające z właściwości surowego klimatu wschodniego regionu Czech. Na terenach tych wykształcił się typ zagród o rzucie zwartym, narzucony formą zamkniętej przestrzeni podwórka gospodarczego, zapewniającego osłonę od wiosennych opadów, a zimą od silnych wiatrów i zawiei śnieżnych. W budynkach mieszkalnych na ogół występują układy jednotraktowe, niemniej jednak autor artykułu przytacza również przykłady układów rozczłonkowanych ze względu na różnorodne funkcje gospodarcze poszczególnych pomieszczeń. Spośród budynków gospodarczych najciekawsze pod względem architektury ich bryły i układów przestrzennych są zakładane na planie wieloboku stodoły i szpichrze. Budynki te wykazują zasługujące na uwagę analogie konstrukcyjne i pokrewieństwa formalne z obiektami o tych samych funkcjach, występującymi również w innych okolicach kraju.

O. Šujanová, *Problémy ochrany drevených polychromovaných pamiatok na Slovensku (Problemy ochrony drewnianych zabytków polichromowanych w Słowacji)*, język oryginału słowacki, ss. 303—314, 4 il., 7 tabl. Problem oddziaływania warunków mikroklimatycznych na stan zabytków ruchomych nie jest dotychczas w pełni doceniany, czynniki mikroklimatyczne, a więc temperatura i wilgotność, podlegają jedynie rejestracji, natomiast nie są one odpowiednio regulowane. Niewątpliwie przyczyn tego stanu rzeczy należy dopatrywać się w powszechnym braku nowoczesnych instalacji klimatyzacyjnych i urządzeń pomocniczych. Istota rzeczy polega jednak przede wszystkim na tym, że problem ten traktowany bywa jako doniosły z reguły ex post. Dopóki wiąże się on tylko z obiektami eksponowanymi przy niewielkim ruchu zwiedzających, brak instalacji klimatyzacyjnych nie daje się jeszcze tak bardzo we znaki. Niestety, zagadnienie wygląda zupełnie inaczej w wypadku wypożyczeń obiektów na wystawy poza normalnym miejscem ich ekspozycji lub przechowywania, ponownym wystawianiu itp. Do obiektów najbardziej wrażliwych na zmiany mikroklimatu należą rzeźby drewniane i malowidła na podobiatach z drewna. Problemom magazynowania, translokacji i aklimatyzacji tych właśnie obiektów poświęcono wiele uwagi w światowej literaturze, dziś można już nawet mówić o wytworzeniu się odrębnej dyscypliny — klimatologii muzealniczej. Od około 10 lat zdobycze i doświadczenia tej dyscypliny stosuje się praktycznie w formach przetworzonych w podstawowe zasady ochrony zabytków ruchomych. Należy się spodziewać, iż dyskusja nad tymi problemami wykaże, jak bardzo niedopuszczalne jest ich bagatelizowanie; wynikiem tej dyskusji powinno być zestawienie a zarazem respektowanie odpowiedniego zbioru obowiązujących w tej dziedzinie zasad i zaleceń.

(H. Rokytá), *Památky a vojenské hřbitovy z valky v roce 1866 (Zabytki oraz cmentarze wojskowe z czasów wojny w 1866 r.)*, ss. 314—316, 3 il. Artykuł stanowi omówienie przeprowadzonej na wielką skalę konserwacji licznych pomników sepulchralnych, szkalizowanych na rozległym terenie bitwy, stoczonej w 1866 r. przez wojska austriackie i pruskie pod Hradcem Kralowem (ówcześnie Königgrätz). Inicjatorami konserwacji były organy czechosłowackiej służby ochrony zabytków. Akcja ta oraz uroczystości oficjalne, które odbyły się w związku z setną rocznicą owej wojny, stworzyły okazję do zajęcia się problemem typologii oraz konserwacji zabytków związanych z historią XIX-wiecznych wojen. W zakończeniu artykułu autor podkreśla pomyślnie rozwijającą się współpracę w tym względzie z austriackim Instytutem Historii Wojskowości (Institut für Heeresgeschichte) w Wiedniu.

(B. Štiess), *Kapitoly z dějin zámku v Chocomyšli (Karty z dziejów rezydencji w Chocomyszu)*, ss. 316—318, 1 il. O osiemnastowiecznej rezydencji pałacowej w Chocomyszu (pow. Domažlice), zbudowanej zapewne na miejscu dawnego grodziska, istnieje niewiele, i to niekompletnych informacji, opartych głównie na przekazach z literatury. Autor artykułu podaje nowe przyczynki do historii tego obiektu, oparte na kwerendach archiwalnych w zespole akt przechowywanych w państwowym archiwum w Jindřichovie Hradcu. Mimo bogatego i cennego materiału dokumentarnego nie jest jednak na razie możliwe ustalenie w sposób jednoznaczny autorstwa projektu przebudowy rezydencji pałacowej w Chocomyszu.

ICOMOS

(J. Pavel), *Peče o vzdělání architektů a techniků specializovaných v oboru ochrany památek (Troška o kształtowanie architektów i techników specjalizujących się w dziedzinie ochrony zabytków)*, s. 319. W październiku 1967 r. UNESCO zleciło prof. P. Gazzoli, przewodniczącemu ICOMOS, przeprowadzenie w krajach członkowskich ankiety, charakteryzującej ich wysiłki i inicjatywy w zakresie fachowego przygotowania i kształcenia architektów i urbanistów specjalizujących się w dziedzinie ochrony zabytków. Zarówno UNESCO, jak i ICOMOS wychodziły przy tym z założenia, że prawidłowa ocena wartości dziedzictwa kulturalnego ma m.in. wyraz w programach ochrony i rewaloryzacji cennych zespołów historycznych i artystycznych. Niezbędną jednak podstawą właściwego programowania jest specjalne kształcenie ludzi, którzy w przyszłości zajmą się problemami ochrony, konserwacji i rewaloryzacji obiektów zabytkowych.

Rocznik XXIX (1969)

Zeszyt 1, stron 64, ilustracje.

V. Novotný, *O autentičnosti památek (Zagadnienie autentyczności zabytków)*, ss. 1—12, 8 il. W dziedzinie ochrony zabytków w miarę postępów wiedzy o rozwoju historycznym i artystycznym rozpowszechniała się tendencja do uwalniania obiektów od różnorodnych nawastrzeń powstających z biegiem czasu i do przywracania im pierwotnego wyglądu. W ten sposób sprawa autentyzmu przybrała formę postulatu, na którego osnowie rozwijały się stopniowo nowoczesne metody konserwatorskie. Postęp ten nie odbywał się jednak równomiernie we wszystkich dziedzinach ochrony zabytków. Najlepiej jest dostrzegalny w zakresie konserwacji dzieł malarskich, zwłaszcza malarstwa sztalugowego. W tej dziedzinie, posługując się nowoczesnymi dyscyplinami naukowymi (chemia, znajomość techno-

logii itp.), z powodzeniem można było przyjąć kierunek działań, zmierzających do przywrócenia dziełom malarskim ich pierwotnej postaci. Substancja zabytkowa objęta ochroną jest jednak bardzo różnorodna jeśli idzie o jej charakter. Zrozumiałe zatem, że pojęcie autentyczności ma różne odcienie znaczeniowe. Autor rozpatruje grupę zabytków, która zarówno w ramach ochrony, jak i w życiu społecznym odgrywa najważniejszą rolę, tzn. zabytki artystyczne. Niemniej jednak skład tej grupy, obejmujący zabytki architektury, malarstwa oraz rzemiosł artystycznych, zmusza do poświęcenia największej uwagi tym zabytkom, wśród których najczęściej stykami się z nie rozwiązanymi dotychczas zagadnieniami. W dziedzinie architektury ochrona zabytków jest ciągle problemem nader żywym, a kwestia autentyczności nie została dotychczas na tyle wyjaśniona, aby w skomplikowanej praktyce możliwe było przyjmowanie jednoznacznych metod postępowania. Podstawowym przedmiotem dalszych szczegółowych rozważań autora są zabytki architektury i budownictwa oraz małe formy architektoniczne, detale i obiekty rzeźbiarskie, które rozpatruje na przykładach z obszaru Czechosłowacji. Autor analizuje zasięg i rodzaj interwencji konserwatorskich oraz szczegółowo rozważa zarówno właściwości oryginalnych materiałów, jak i rodzaje oddziałujących wpływów i czynników deformujących zabytki, a także powodujących zatarcie ich pierwotnego, autentycznego wyrazu i charakteru.

K. Kibic, Řešení přestavby centra města Bruntalu (Koncepcja projektu przebudowy centrum miasta Bruntal), ss. 12—24, 17 il. Poza miastami o charakterze „rezerwatów zabytkowych” w poszczególnych regionach Czech znajdują się liczne miasta bardzo zbliżone charakterem do tychże „rezerwatów”. W wielu przypadkach są to miasta powiatowe, które muszą ulec przebudowie według wymagań współczesności. Planowanie przestrzenne tego rodzaju przebudowy przebiega w dwóch etapach: pierwszy opiera się na planie terenowym obejmującym cały obszar miasta, drugi — na planie zawężonym do centrum. Dla rozwiązania tych problemów w obrębie centrum miasta Bruntal rozpisany został konkurs architektoniczno-urbanistyczny, którego wyniki mają posłużyć za podstawę do opracowania nowego, szczegółowego planu terenowego. Poza określeniem zakresu ochrony poszczególnych obiektów zabytkowych w nawiązaniu do państwowego rejestru zabytków, chodzi tu zwłaszcza o uszanowanie historyczno-urbanistycznej kompozycji miasta i wyeksponowanie wartości widokowych. Bruntal (dawna nazwa niem. Freudenthal) należy do najstarszych miast czeskich; pierwsza wzmianka dokumentalna pochodzi z 1223 r. Zakres terytorialny objęty konkursem pokrywa cały ośrodek historyczny miasta oraz przyległe strefy, przede wszystkim zaś obszar pomiędzy ośrodkiem historycznym i rzeką Czerny Potok; obecnie znajduje się tu przestarzała niska zabudowa. Pierwotna koncepcja zabudowania tej strefy wieżowcami została wyeliminowana z warunków konkursu. Spośród 10 prac konkursowych projekt nagrodzony pierwszą nagrodą proponuje tu zabudowę luźną, o niewielkich gabarytach, która przyczyniłaby się do zaakcentowania panoramicznej gradacji ośrodka historycznego, a jednocześnie do umotywowanego względami urbanistycznymi wytworzenia centrum miejskiego, z którym by się wiązała. Poważny problem stanowi lokalizacja w obrębie miasta budynków użyteczności publicznej (domy towarowe, hotel itd.). W nagrodzonym projekcie usytuowano je skośnie w stosunku do narożnika głównego placu, co zapewnia im lokalizację w centrum, bez ingerowania w zabytkową zabudowę placu. Projekt przewiduje przeprowadzenie wokół centrum obwodnicy, która odciążałaby je od ruchu tranzytowego; druga wewnętrzna obwodnica powstałaby w obrębie ośrodka historycznego, obsługując obiekty użyteczności publicznej, usytuowane w pobliżu głównego placu. Sam plac stałby się enklawą ruchu pieszego, a obwodnica wewnętrzna umożliwiałaby rewolucyjną pierwotnego układu szachownicowego. Kon-

cepcja urbanistyczna nagrodzonego projektu podkreśla historyczną strukturę i sylwetkę miasta, eksponuje ośrodek historyczny i główny plac miejski, wprowadzając prawidłowe rozgraniczenie zmotoryzowanego ruchu dalekobieżnego i lokalnego, a jednocześnie nadaje nowe ukształtowanie centrum.

M. Suchomel, Poznámky k restaurátorským pracím na polychromovaných sochách českých patronů z okresního muzea v Mladé Boleslavi (Uwagi dotyczące prac konserwatorskich przeprowadzanych na polichromowanych rzeźbach przedstawiających świętych — patronów Czech, pochodzących z okręgowego muzeum w Młodej Bolesławi), ss. 25—35, 11 il. W muzeum okręgowym w Młodej Bolesławi znajdują się 4 rzeźby z drewna lipowego, pokrytego polichromią; rzeźby przedstawiają postacie św. Ludmiły (wys. 155 cm), św. Małgorzaty (wys. 146 cm), św. Prokopa (wys. 180 cm) oraz św. Wacława (wys. 157 cm). W literaturze z zakresu historii sztuki te barokowe rzeźby zaliczane są do dzieł nieznanego ucznia Józefa Jelinka z Kosmonosów. Autor uznaje je za oryginalne dzieła Józefa Jelinka i podaje wyczerpujące uzasadnienie atrybucji, opierając się na analizie formalnej innych rzeźb tego autora (w tym również wykonanych w kamieniu). Konkretny cel analizy polegał na zapewnieniu priorytetu niezbędnych prac konserwatorskich, którym powinny być one poddane w związku z przygotowywaną w Pradze ekspozycją dorobku twórczego braci Józefa i Martina Jelinków.

O. Vičar, Středověké městské parcelace (Średniowieczne podziały gruntów miejskich), ss. 35—38, 1 il. Świadczeń o prowadzonych w małej skali akcjach lokacyjnych w miastach średniowiecznych dostarczają zarówno dokumenty pisane, jak i wykazy opłat gruntowych, a wreszcie ślady czytelne w planach miast, charakteryzujące układ działek budowlanych. Poznanie metody i zasięgu akcji parcelacyjnych utrudnia niedostatek źródeł pisanych, zaś wykazy opłat gruntowych (taryfy) rzadko są sprawdzalne i wskutek tego średniowieczny plan miasta daje się tylko w wyjątkowo rzadkich wypadkach dość ściśle i wiarygodnie zrekonstruować w szczegółach. W miastach lokowanych, w których całość planu wytyczano w ramach jednolitej wielkiej akcji lokacyjnej, brak jest śladów akcji lokacyjnych w drobnej skali, bowiem zwykle do nich nie dochodziło. W poszukiwaniu śladów fragmentarycznych akcji lokacyjnych autor rozpatruje dawne stosunki przestrzenne dające się odczytać w planach Starego i Nowego Miasta w Pradze (XIV w.) oraz Brnie, gdzie dysponuje się stosunkowo bardzo bogatym materiałem dokumentalnym i licznymi przekazami kartograficznymi. Wspomniane materiały umożliwiły ściśle ustalenie występujących typów działek (szerokość frontów ulicznych, proporcje szerokości i głębokości działek).

Kronika

(H. Rokyt a), *Adalbert Stifter (1805—1868) a památková péče (Adalbert Stifter, 1805—1868, a ochrona zabytków)*, s. 39. Od 30 września do 4 października 1968 r. w 100-lecie śmierci Stiftera, z pochodzenia Czecha z Hornej Plani, Instytut Adalberta Stiftera w Linzu zorganizował międzynarodowe sympozjum w Bad Hall, z udziałem 60 badaczy z całego świata. Sympozjum to poświęcone było zasługom i wielostronnym inicjatywom w zakresie ochrony zabytków rozwijanym przez Stiftera jako pierwszego konserwatora okręgowego, działającego na obszarze Górnej Austrii.

(F. Čale k), *I. geodetické symposium o zaměrování památek (Pierwsze sympozjum geodezyjne poświęcone pomiarom zabytków)*, ss. 40—42, 2 il. Czechosłowackie Stowarzyszenie Naukowo-Techniczne Geodetów i Kartografów wspólnie z Instytutem Archeologii Czechosłowackiej Akademii Nauk oraz Wydziałem Budownictwa Politechniki Praskiej, Państwowym Instytutem d.s. Opieki nad Zabytkami i Ochrony Przyrody, Pań-

stwowym Instytutem Rekonstrukcji Zabytkowych Miast i Państwowym Przedsiębiorstwem Geodezji Inżynierskiej zorganizowało w dniach 15—18 października 1968 r. w Pradze pierwsze tego rodzaju w Czechosłowacji sympozjum, z udziałem ponad 200 osób. Sympozjum to miało na celu zapoznanie uczestników z obecnym stanem dokumentacji pomiarowych dotyczących obiektów zabytkowych w CSRS, umożliwienie dokonania wymiany doświadczeń specjalistów zatrudnionych w najróżniejszych instytucjach i organizacjach oraz specjalistów reprezentujących wiele gałęzi zawodowych. Doniosłość tematyki sympozjum podkreślał udział w nim wielu wybitnych specjalistów zagranicznych (Austria, Francja, Anglia, Rumunia, Egipt). Uczestnicy sympozjum uchwalili liczne zalecenia, wśród których znalazł się punkt mówiący o konieczności opracowania programu studiów uzupełniających w zakresie wykorzystania metod geodezyjnych w ochronie zabytków.

(J. Prażak, tłum.), *Referat inż. geogr. Maurice Carbonella, Institut Geographique National, Paris (Referat inż. geogr. Maurice Carbonelle'a z Państwowego Instytutu Geograficznego w Paryżu)*, ss. 42—43. Autor omawia rozwój fotogrametrii i jej wykorzystywanie w architekturze, głównie do pomiarów zabytków. Rozróżnia dwie zasadnicze grupy metod fotogrametrycznych; do grupy pierwszej zalicza metody wykorzystujące indywidualne zdjęcia pomiarowe, wymagające opracowań kreślarskich, coraz mniej popularne ze względu na pracochłonność i małą dokładność, do drugiej — metody oparte na wykorzystywaniu dwóch zdjęć pomiarowych. Jako przykład postępu technicznego w tym zakresie i należytego doceniania wartości metod fotogrametrycznych autor podaje inicjatywę Belgii, gdzie już w 1950 r. utworzono centralne archiwum dokumentacji fotogrametrycznej, zawierające opracowania dotyczące głównych zabytków architektury. Charakterystyczny jest natomiast brak systematycznej kontynuacji tych prac zarówno w Niemieckiej Republice Federalnej, jak i w Niemieckiej Republice Demokratycznej — krajach posiadających poważne i cenne doświadczenia w tej dziedzinie. W drugiej części referatu omówiono pokrótce działalność głównych europejskich i pozaeuropejskich ośrodków badań i prac fotogrametrycznych o charakterze inwentaryzacyjnym i podano przykłady ich osiągnięć.

(bez aut.), *Referat dr techn. dipl. ing. H. Foramittiho, Bundesdenkmalamt, Wien (Referat dr inż. H. Foramittiho z Urzędu do Spraw Ochrony Zabytków w Wiedniu)*, ss. 43—50, 7 il. Potrzeby w zakresie dokumentacji budowlanych w ciągu ostatnich 15 lat wzrosły zarówno pod względem ilościowym, jak i wymagań jakościowych. Szczególnie potrzebne są: a) dokumentacja fotogrametryczne elewacji poszczególnych obiektów, zespołów obiektów i całych kwartałów miejskich; b) kontrolne pomiary dóbr kultury zgodnie z postanowieniami Konwencji Haskiej; c) dokumentacja fotogrametryczna w rejonach, w których występują wstrząsy ziemne, podlegających zalaniu, osiadanii gruntów, zagrożonych lawinami itd; d) obrazowanie aktualnych stanów związanych z wykopaliskami archeologicznymi lub kłeskami żywiołowymi; e) pomiary odkształceń budowli związane z ich zabezpieczeniami statycznymi; f) dokumentacja aktualnego stanu obiektów zabytkowych z wszystkimi odchyleniami od ich pierwotnych, klasycznych form (temat znakomicie ujęty przez prof. Gomoliszewskiego i w wypowiedzi dyskusyjnej inż. Reicherta); g) ścisła dokumentacja form detali architektonicznych. W dalszym ciągu referatu omówiono szczegółowe metody prac fotogrametrycznych w Austrii oraz używano do nich sprzęt, a także charakterystyczne przykłady osiągnięć specjalistów austriackich w kraju i za granicą. Cenne uzupełnienie referatu stanowi wykaz 36 pozycji literatury, dotyczących zastosowań fotogrametrii w ochronie i konserwacji zabytków; pozycjami tymi dysponuje austriacki Urząd do Spraw Ochrony Zabytków.

(bez aut.) *Referat doc. Veljko Petkoviče, Geodetskog Fakulteta, Zagreb (Referat doc. Veljko Petkoviča z Wydziału Geodezji Politechniki w Zagrzebiu)*, ss. 50—51. Dzięki rozwojowi sprzętu geodezyjnego istnieją obecnie szerokie możliwości wzbogacenia interpretacji naukowej zabytków kulturalno-historycznych, zespołów urbanistycznych i indywidualnych obiektów. Dla prawidłowego opracowania danych z pomiarów oraz wykreślenia form architektonicznych istotne jest przede wszystkim zapewnienie dobrego podkładu geodezyjnego w odpowiedniej skali. Innymi czynnikami warunkującymi jakość wyników są możliwości techniczne sprzętu geodezyjnego, wyszkolenie fachowe kadr geodezyjnych oraz stopień ich zaangażowania w te zagadnienia.

Opierając się na przesłankach logicznych można przewidywać dalszy rozwój i postęp w dziedzinie metod używanych w miernictwie. Przedmiotem wspólnego zainteresowania geodetów są problemy klasyfikacji zabytków kultury i historii, klasyfikacji wiążącej się z opracowywaniem dokumentacji pomiarowych. Nie ulega wątpliwości, że we wszystkich przypadkach prace miernicze należy rozpatrywać jako całość, zaś fotogrametrię traktować jako jedną z metod stosowanych w miernictwie. Zainteresowania geodetów obejmują przede wszystkim zabytki nieruchome, które z kolei można podzielić na dostrzegalne, tzn. występujące na powierzchni ziemi, oraz niedostrzegalne, tj. wymagające odkrywania. Stan zachowania poszczególnych obiektów decyduje o doborze metody pracy, przyjęciu właściwej skali, o dokładności pomiarów, zakresie dokumentacji i sposobach dających ostateczną formę odwzorowania graficznego. W Jugosławii do celów związanych z ochroną i konserwacją zabytków metody geodezyjne stosuje się od przeszło 20 lat, fotogrametria naziemna natomiast zaczęła się rozpowszechniać nieco później. Obecnie metoda ta prawie całkowicie zastąpiła stosowane dawniej metody miernicze.

Na zakończenie autor podaje pobieżny przegląd oparty na metodach geodezyjnych prac dokumentacyjnych, którymi objęto wiele cennych zespołów urbanistycznych Jugosławii.

(Ls), *7. pracovní zasedání organizace ATM (Siódma narada robocza ATM = Arbeitsgemeinschaft des technischen Museumspersonals — Stowarzyszenie Zawodowe Pracowników Muzealnych NRF)*, ss. 51—52. W dniach od 17 do 21 września 1968 r. w gmachu Muzeum Niemieckiego w Monachium odbyła się siódma narada robocza organizacji ATM, skupiającej głównie konserwatorów zatrudnionych w instytucjach muzealnych oraz znaczną liczbę konserwatorów niemieckich pracujących samodzielnie; ATM jest stowarzyszeniem nie tylko zawodowo-twórczym, lecz również reprezentującym interesy materialne swych członków. Do organizacji tej należy wiele osób z zagranicy. Spośród wygłoszonych na naradzie referatów na uwagę zasługuje referat dra Bruno Mühlehalera z Zurychu, poświęcony zagadnieniom starzenia się tworzyw sztucznych stosowanych w konserwacji zabytków. Tematyka innych referatów obejmowała sprawy szkolenia konserwatorów, techników terenowych zatrudnionych przy pracach archeologicznych, nowoczesną technikę wystawienniczą itp. Autor sprawozdania jest przekonany o znakomitej funkcjonalności rozwiązań konstrukcyjnych oraz o wysokiej jakości materiałów, sprzętu i narzędzi, którymi dysponują w swej pracy konserwatorzy zachodni Niemcy.

ICOMOS

(J. Pavel), *Zpráva o činnosti Národního komitétu ICOMOSu za rok 1968 (Sprawozdanie z działalności czeskosłowackiego komitétu ICOMOS za rok 1968)*, ss. 53—54. W dniu 6 grudnia 1968 r. pod przewodnictwem dra V. Novotnego odbyło się doroczne posiedzenie czeskosłowackiego komitétu ICOMOS. W przedstawionym sprawozdaniu podkreślono, że narodowy komitét ICOMOS utrzymywał regularne kontakty za-

równy z przewodniczącym ICOMOS — prof. P. Gaz-
zola, jak i sekretarzem generalnym — M. Lamairé'm.
Liczni pracownicy czechosłowackiej służby konser-
watorskiej uczestniczyli w międzynarodowych sympo-
zjach i kolokwium naukowych, do których m.in. na-
leżało sympozjum w Awinionie poświęcone ochronie
zabytkowych miast. Przedstawiciele CSRS współpra-
cowali także przy redakcji dokumentu UNESCO
15 C/14 w sprawie zagrożeń dóbr kultury przez ini-
cjatywy inwestycyjne. Równie czynnie współpracowali
przy ankiecie UNESCO dotyczącej kształcenia
architektów i urbanistów w dyscyplinach związanych
z ochroną zabytków; według przedstawicieli CSRS
kształcenie architektów i urbanistów jest akcją o za-
kresie zbyt wąskim, ponieważ ochrona zabytków jest
w zasadzie jedną z pomocniczych nauk historii i wobec
tego wymaga włączenia jej w programy dydaktyki
uniwersyteckiej przy kształceniu historyków wszy-
stkich specjalności, a także archeologów i etnografów.
CSRS miała znaczny udział w pracach związanych z
zagadnieniami zastosowań fotogrametrii w ochronie
zabytków (kolokwium paryskie w czerwcu 1968 r.,
XI kongres fotogrametryczny w Lozannie, sympozjum
praskie). W skład redakcji istniejącego od 1968 r. pe-
riodyku ICOMOS „Monumentum” wchodzi także
przedstawiciel CSRS.

Recenzje

(K. Kibic), Svatopluk Technik: *Města severních Čech*. Liberec 1967 (Svatopluk Technik, *Miasta północ-
nych Czech*, Liberec 1967), ss. 54—57, 4 il. Sv. Technik
omawia w swojej pracy rozwój historyczny wybra-
nych miast oraz dokonuje kompleksowej oceny ich
przebudowy na wybranym obszarze kraju, należącym
do najgęściej zaludnionych w Czechosłowacji. W gę-
stej sieci osiedli miejskich można tu znaleźć wszystkie
typy miast poszczególnych okresów — miasta gotyckie
powstałe na surowym korzeniu i lokacyjne, renesan-
sowe miasta górskie, administracyjne miasta baroko-
we i miasta warowne oraz XIX-wieczne miasta prze-
mysłowe. Książka składa się z dwóch części: w pierw-
szej autor dokonuje przeglądu rozwoju miejskiej ak-
cji osiedleńczej, w drugiej natomiast charakteryzuje
poszczególne miasta, ich rozwój dziejowy, współcze-
sną problematykę urbanistyczną oraz projekty dalsze-
go rozwoju. Recenzent omawia przykładowo niektóre
miasta wymienione w pracy Technika.

(K. Kibic), Fritz Rothstein: *Schöne Plätze* (Fritz
Rothstein, *Reprezentacyjne place miejskie*), ss. 57—
61, 5 il. Tematem wydanej w 1967 r. w Lipsku pracy
F. Rothsteina jest rynek jako centralny punkt zespo-
łu urbanistycznego w jego dziejowym rozwoju; autor
omawia go na przykładach miast o znaczeniu zna-
nym w skali światowej. Podobnie jak czytelny jest
bezpośredni związek zachodzący pomiędzy rynkiem
a organizmem całego miasta dostrzegalne jest rów-
nież powiązanie przestrzeni rynkowej z formującymi
ją i mającymi wybitne znaczenie budowlami. W gra-
nicach tej zabudowy życie miejskie przebiegało w po-
dobny sposób w bardzo różnych i odległych od sie-
bie epokach — w starożytności w wiekach średnich
i czasach nowożytnych. Spojrzenie autora na zagad-
nienie jest jednak o wiele szersze; w części wstęp-
nej książki dokonuje przeglądu historii urbanistyki
w Europie w miastach kolonialnych i na wschodzie,
a także rozpatruje funkcje społeczne i ocharakter-
 architektoniczny tych miast. Druga część książ-
ki poświęcona jest wnikliwym studiom najbardziej
interesujących przykładów rynków miejskich w ich
rozwoju historycznym. Praca F. Rothsteina ma zalety
książki o cennych walorach poznawczych i to zarów-
no dla specjalistów, jak i laików.

(M. Jiřinec), *K problematice fotogrametrického
zaměrování stavebních památek (Przyczynek do pro-
blematyki pomiarów zabytków budownictwa metoda-
mi fotogrametrycznymi)*, ss. 61—62. Zastosowanie
fotogrametrii do pomiarów zabytków budownictwa

spotyka się w świecie z coraz szerszym zainteresowa-
niem. ICOMOS poświęcił temu problemowi specjalną
uwagę, organizując w czerwcu 1968 r. własne kolok-
wium w Saint-Madé we Francji. Wszystkie wygłoszo-
ne wówczas referaty ukazały się drukiem. Bardzo ob-
szernym i interesującym przyczynkiem jest tu stu-
dium Maurice Carbonelle'a pt. *L'histoire et la
situation présente des applications de la photo-
grammetrie à l'architecture* (Historia oraz aktualna
sytuacja w zakresie zastosowań fotogrametrii w ar-
chitekturze), obejmujące 42 strony druku, z których
12 przypada na bibliografię (242 pozycji). W studium
tym autor zawarł szczegółowe informacje, opierając
się na współpracy ze specjalistami z 19 krajów całego
świata. Pierwszy rozdział podzielił na kilka części, z
których pierwszą poświęcił rozwojowi fotogrametrii
na odcinku ochrony zabytków w latach 1850—1918;
główny akcent położył tu na historię i osiągnięcia
znanego Instytutu Fotometrycznego Meydenbauera
w Berlinie (Messbildanstalt). Za kolejny etap rozwoju
i doskonalenia techniki fotogrametrycznej uznał lata
1919—1934. Drugi rozdział poświęcony jest omówie-
niu metod używanych w toku postępującego rozwoju
fotogrametrii, trzeci — obejmuje przegląd najnow-
szych prac i osiągnięć w wielu krajach europejskich
i pozaeuropejskich. Bardzo interesujący jest rozdział
czwarty, poświęcony w całości rozwojowi zastosowań
fotogrametrii w architekturze. W rozdziale piątym
omówiono stosowane w świecie metody dydaktyczne
w zakresie praktycznych zastosowań fotogrametrii w
architekturze.

(bez aut.), *Dokumentační doklady o výtvarném vývoji
středověkých omítek (Materiały dokumentacyjne do-
tyczące artystycznego rozwoju średniowiecznych tyn-
ków)*, ss. 62—63. Państwowy Instytut Opieki nad Za-
bytkami i Ochrony Przyrody w Pradze wydał pracę
doc. dra V. Mencla i zespołu autorów pt. *Rozwój ar-
tystyczny średniowiecznych tynków*, o objętości 84
stron ze 120 fotografiami i 2 planami. W miarę dosko-
nalenia metod konserwacji, stosowanych w ochronie
zabytków budownictwa, wzrasta zainteresowanie
technikami, którymi posługiwali się dawni mistrzo-
wie. Wśród osiągnięć rzemiosła średniowiecznego —
poza znakomitymi umiejętnościami konstruowania
sklepień — na plan pierwszy wybija się sztuka spor-
ządzania gotyckich zapraw tynkowych, charaktery-
zujących się niekiedy większą trwałością niż kamień,
do którego spajania lub pokrywania służyły. Dowo-
dem tego są liczne przykłady zapraw i tynków, które
w swym pierwotnym stanie przetrwały sześć do ośmiu
stuleci. Tynki te zresztą służyły nie tylko jako po-
włoki ochronne budowli, lecz nadawały im indy-
widualny charakter plastyczny. Instytut Opieki nad
Zabytkami i Ochrony Przyrody zgromadził w ostat-
nich latach bogate materiały dokumentacyjne i obec-
nie miał możliwość przedstawić je w wydaniu książko-
wym na użytek kół fachowych oraz pracowników in-
stytucji odpowiedzialnych za lepszą jakość prac konser-
watorskich oraz kompleksową ochronę zabytków
architektury.

Zeszyt 2, stron 64, ilustracje.

F. Kašička, M. Vilimková, *Domy za sva-
tojiřským klášterem na Hradčanech a jejich poslední
úpravy (Domy na tyłach klasztoru świętojurskiego na
Hradczanach w Pradze i ich wykonane ostatnio re-
monty)*, ss. 65—72, 9 il. Konserwacja indywidualnych
obiektów budowlanych bywa częstokroć zadaniem o
wiele trudniejszym i bardziej złożonym niż rekon-
strukcja monumentalnych zespołów architektonicz-
nych. Cel wartościowej rekonstrukcji tego rodzaju
musi polegać zarówno na wszechstronnym uszanowa-
niu przetrwałej substancji zabytkowej, jak i na do-
stosowaniu jej do wymagań funkcjonalnych, jakie
stawia współczesny sposób użytkowania. W konser-
wacji dużą rolę odgrywa wyczerpująca analiza histo-
ryczna i architektoniczna. Niestety często są one jed-
nak przeprowadzone niedostatecznie. Autorzy arty-

kułu podają przykłady bardziej i mniej udanych poczynień konserwatorskich w stosunku do obiektów zabytkowych, stanowiących przedmiot ich relacji.

V. Novotný, *Památky a turismus (Zabytki a turystyka)*, ss. 73—74. Ścisłe powiązania zachodzące pomiędzy zabytkami kultury i turystyką datują się od dość dawna. Na wnikliwą analizę zasługują — zdaniem autora — zjawiska, z którymi stykamy się współcześnie, stanowiące wyraz planowanego, zorganizowanego obcowania z zabytkami w celu ich poznania i oceny. Do takich charakterystycznych zjawisk w nowoczesnym życiu kulturalnym należy, na przykład, poszukiwanie śladów starożytności. Autor zwraca uwagę na nadzwyczaj doniosłą rolę zorganizowanej masowej turystyki współczesnej, jaką odgrywa ona z jednej strony w stosunkach gospodarczych kraju odwiedzanego przez turystów, z drugiej — w zbliżeniu kulturalnym narodów. Nadto, ponieważ zabytki kultury stały się od dawna jednym z głównych celów i treści współczesnej turystyki — jest ona nadzwyczaj ważnym czynnikiem nawet w dziedzinie ich ochrony i konserwacji.

M. Lejskova-Matyašova, *Maliřska výzdoba rokokového salónu zámku v Libočenec a její restaurování (Wystrój malarski rokokowego salonu w pałacu w Liboczanach i jego konserwacja)*, ss. 75—80, 9 il. Autorka dokonuje krótkiego przeglądu historii pałacu w Liboczanach, a następnie opisuje prace budowlano-konserwatorskie, jakie w nim przeprowadzono w związku z bardzo złym stanem zabytku. Według wszelkiego prawdopodobieństwa podczas rokokowej przebudowy pałacu (w latach sześćdziesiątych XVIII w.) wszystkie, a przynajmniej najbardziej reprezentacyjne pokoje pierwszego piętra wyposażone zostały w malowidła ściennie, wykonane techniką *al fresco secco*, obwiedzione zachowanymi dotychczas ramami ze stiuku. Na tematykę tych malowideł składają się typowe dla rokoka kompozycje figuralne, przedstawiające sceny dworskie, pasterskie, a także fragmenty pejzażu. Dokonując prób ustalenia autorstwa malowideł autorka artykułu przeprowadza szczegółową analizę porównawczą i formalną, zestawiając malowidła z Liboczan z przykładami podobnych dekoracyjnych kompozycji malarskich, występujących w innych rezydencjach arystokratycznych na obszarze Czech.

J. Rathouský, J. Doubrava, J. Němec, *Restaurace a konzervace mozaiky „Posledni Soud” na chramu sv. Vity v Praze (Restauracja i konserwacja mozaiki „Sąd Ostateczny” na kościele Św. Wita w Pradze)*, ss. 81—90, 8 il. Przed dziesięć laty przeprowadzono konserwację średniowiecznej mozaiki pt. *Sąd Ostateczny* (o pow. 85 m²), zdobiącej ścianę gotyckiego kościoła Św. Wita w Pradze; ponieważ do chwili obecnej nie dostrzeżono żadnych zmian, operację zabezpieczenia tego dzieła można uznać za uwieńczoną całkowicie pomyślnym skutkiem. Autorzy przedstawiają w artykule krótką historię poprzednich zabiegów konserwatorskich mozaiki. Na zakończenie omawiają szczegółowo wszystkie negatywnie oddziałujące czynniki, które doprowadziły do zatarcia ekspresji plastycznej obiektu, oraz opisują przebieg, metody i materiały zastosowane w ostatniej konserwacji *Sądu Ostatecznego*.

A. Vošahlik, *Přspěvek k poznání středověké profánní architektury historických měst ve Francii (Przyczynek do poznania średniowiecznej architektury świeckiej we Francji)*, ss. 90—107, 55 il., 1 zest. tabel, 1 mapa. Praca opiera się na dokonanej przez autora orientacyjnej analizie 50 miast francuskich, którą przeprowadził w pierwszej połowie 1968 r. w ramach prac studialnych dotyczących architektury świeckiej we Francji. W artykule zastosowano periodyzację historii architektury francuskiej według dzieła prof. Pierre Lavedana z 1944 r. W części pierwszej opracowania (publikację następnej zapowiedziano na termin

późniejszy) autor zajmuje się zabytkami architektury świeckiej we Francji od czasów najdawniejszych do końca XIII wieku. Zwięzłe omawia podjęte po ostatniej wojnie na szeroką skalę badania francuskich miast i zespołów zabytkowych. W ramach tych badań przystąpiono również do ściślejszych studiów nad wartościami architektury świeckiej; jednym z elementów owych studiów są próby ustalenia podstawowych typów domu miejskiego. W budynkach świeckich miast francuskich dostrzegalna jest wyraźna ciągłość form elewacji romańskich i gotyckich, których ewolucja trwała aż do wieku XIV, oddziałując w bardzo wysokim stopniu na architekturę europejską. Artykuł zamyka dość obszerny wykaz pozycji bibliograficznych, głównie francuskich.

O. Šujanova, *Technické problémy reštaurovania (Techniczne problemy prac konserwatorskich)*, jęz. oryginału słowacki, ss. 107—113, 3 il. Autorka zajmuje się w artykule sprawą niezadowolającego stanu konserwacji zabytków ruchomych na obszarze Słowacji. Podstawowej przyczyny tego stanu rzeczy dopatruje się w niedostatecznych kwalifikacjach konserwatorów; każdy konserwator powinien posiadać nie tylko pełne wykształcenie techniczne, lecz również odpowiedni poziom wiedzy z zakresu historii sztuki. Dalej dokonuje analizy konkretnych braków, a także proponuje środki zaradcze, których zastosowanie mogłoby się przyczynić do poprawy sytuacji.

V. Novotný, *Úloha stavebních památok v tvorbe životního prostredia (Rola zabytków w kształtowaniu środowiska bytowego)*, ss. 114—118. Zamierzenie autora artykułu polegało na zapoznaniu społeczeństwa z problematyką ochrony zabytków budownictwa. Autor omawia w skrócie rozwój ochrony zabytków w Czechosłowacji i akcentuje przede wszystkim fakt, iż z działania służącego jedynie zabezpieczeniu poszczególnych obiektów ochrona przerodziła się z czasem w dyscyplinę naukową. Dalej dowodzi, że wartości zabytków nie mogą być rozpatrywane w oderwaniu od ich naturalnego otoczenia lub środowiska zagospodarowanego przez człowieka. Takie podejście ma oczywiście ogromne znaczenie dla ich aktualnego i przyszłego istnienia. Stworzenie środowiska bytowego nie jest możliwe bez nawiązania do pracy i tradycji pokoleń minionych. Poszczególne obiekty zabytkowe lub ich zespoły odgrywają w tym procesie rolę pierwszoplanową. Ich znaczenie nie polega wyłącznie na wartościach historycznych lub artystycznych, lecz również w funkcjach, jakie pełnią w aktualnym środowisku lub jakie mogą spełniać w nim w przyszłości. Funkcje dydaktyczne i społeczne zabytków — brane pod uwagę łącznie — są czynnikami decydującymi o tym, że ochrona zabytków wysuwa się na czoło wszystkich zagadnień związanych z ochroną środowiska i musi być jak najściślej powiązana z poczynaniami w zakresie jego kształtowania.

Kronika

(B. Šties), *K historii stavebních památok v Měcholupach (Przyczynek do historii zabytków budownictwa w Miecholupach)*, ss. 118—120, 1 il. Krótkie studium poświęcono obiektom budowlanym w Miecholupach (pow. Klatowcy), majątku, który jeszcze stonunkowo niedawno był „komendą” zakonu rycerzy maltańskich pozostających pod zwierzchnictwem wielkiego przeora ziem czeskich. Omówiono dzieje komendy i znajdujących się na jej terenie obiektów. Jako materiał źródłowy do niniejszego artykułu autor wykorzystał zbiór pochodzących z różnych okresów dokumentów tzw. „melioramentów”, zachowanych w Centralnym Archiwum Państwowym w Pradze.

ICOMOS

(Pav.), *Záchrana nubijských památok — príprava druhej etapy (Zabezpieczanie zabytków Nubii — przygotowania do drugiego etapu)*, s. 121. Sekretariat Ge-

neralny ICOMOS skierował do komitetów narodowych ICOMOS sprawozdania Generalnego Dyrektora UNESCO, omawiające postępy prac nad zabezpieczeniem zabytków w przewidzianym do zatopienia rejonie tamy assuańskiej. Zasadnicza część sprawozdania dotyczy prac w Abu Simbel, a także zawiera apel do państw członkowskich o pomoc materialną i techniczną w przeprowadzeniu zabezpieczenia zespołu świątyn w Philae.

(J. Pavel), *Doporučení UNESCO týkající se ochrany kulturních statků ohrožených velkými pracemi veřejnými nebo soukromými (Zalčení UNESCO dotýčící ochrany děl kulturních zagražovaných przez wielkie przedsięwzięcia inwestycyjne o charakterze publicznym lub prywatnym)*, ss. 121—123. W artykule omówiono przyjęte na XV posiedzeniu Generalnej Konferencji UNESCO w dniu 19 listopada 1968 r. zalecenie o ochronie dóbr kulturalnych, którym zagrożają wielkie przedsięwzięcia inwestycyjne. Artykuł zawiera wiele fragmentów tego zalecenia, cytowanych w mniej lub bardziej dosłownym przekładzie czeskim. Autor wskazuje poza tym na pewną zbieżność treści merytorycznej sformułowań użytych w zaleceniu UNESCO z duchem i brzmieniem postanowień czechosłowackiej ustawy o ochronie zabytków i dóbr kultury z 1958 r.

Informacje

(F. Plachý), *Účast dobrovolných pracovníků na památkové péči (Údíl honorových opíků zabytků w ich ochronie)*, ss. 124—126. Artykuł omawia pewne niedomagania i niekonsekwencje w funkcjonowaniu służby konserwatorskiej i ochrony zabytków w wyniku braku odpowiednich przepisów wykonawczych i pochodnych w stosunku do obowiązującej na obszarze Czech ustawy o ochronie zabytków z 1958 r. oraz podobnej do niej ustawy wydanej przez Radę Narodową Słowacji. Podstawowym zagadnieniem jest zły stan techniczno-budowlany znacznej liczby obiektów zabytkowych oraz zjawisko ich masowego niszczenia naturalnego. Powszechnie postuluje się rozszerzenie kompetencji organów fachowych, tj. Państwowego Instytutu Opieki nad Zabytkami i Ochrony Przyrody oraz podległych mu okręgowych ośrodków państwowej ochrony zabytków.

Ochrona zabytków nie polega jednak tylko na sprawności organizacyjnej, dysponowaniu środkami finansowymi i produkcyjnymi. Skuteczna ochrona zabytków jest sprawą o najszerszym zasięgu społecznym i sama przez się stanowi „wizytówkę” poziomu kulturalnego narodu. W dalszym ciągu artykułu omówiono status prawny i warunki działania konserwatorów rejonowych (powiatowych), a następnie obowiązujące przepisy wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków; omówienie to zaopatrzone w komentarz krytyczny, odnoszący się do poszczególnych postanowień o organizacji pracy i działalności konserwatorów.

Zeszyt 3, stron 64, ilustracje.

L. Letošniková, *Anglický romantismus na zámku Žleby — Poznámky k reinstalaci (Styl angielskiego romantyzmu w rezydencji pałacowej Žleby — Uwagi dotyczące nowej aranżacji wnętrza)*, ss. 129—149, 26 il. W pałacu w Żlebach wiosną 1967 r. dokonano nowej aranżacji pomieszczeń, a także przeprowadzono prace związane z rozszerzeniem ekspozycji na wnętrza, które wykorzystywane były na składy mebli. Autorka relacjonuje szczegółowo zagadnienia, z którymi zetknęła się podczas prowadzonych w pałacu prac badawczych i konserwatorskich. Rezydencja w Żlebach powstała w pierwszej połowie XVIII w., ale ulegała wielu przebudowom; obecny wygląd wnętrza pochodzi z lat 1849—1868. Głównym założeniem przeprowadzonej w 1967 r. rearanżacji było wyeksponowanie zmian zaszytych we wnętrzu pałacu w ciągu 150 lat.

K. Kibic, V. Tintěra, *K výsledkům průzkumu gotické radnice v Chebu (Uwagi do wyników badań gotyckiego ratusza w Chebie)*, ss. 149—163, 15 il. W pracy szeroko omówiono rozwój historyczny form architektonicznych gotyckiego ratusza w Chebie, przy czym podano kilka nowych wniosków na temat jego wartości zabytkowych. Zawarte w studium wytyczne konserwatorskie dotyczą rekonstrukcji ratusza oraz przybudowanego doń korpusu, stanowiącego skrzydło podwórkowe przeznaczone na nową salę posiedzeń. Zachodzi tu konieczność dokonania takiej adaptacji korpusu, która zapewniałaby możliwości zadośćuczynienia wymaganiom funkcjonalnym typowym dla nowoczesnego budynku administracyjnego, z jednoczesnym udostępnieniem zabytkowych wnętrz ratusza — zwiedzającym. Prawidłowe rozwiązanie tych zadań stanowiłoby efektywne zakończenie prac związanych z rekonstrukcją historycznego ośrodka miejskiego Chebu.

L. Hrdička, *Ultrazvukové vyšetřování zdiva a části konstrukce historických staveb (Badania murów oraz elementów konstrukcyjnych budynków zabytkowych za pomocą ultradźwięków)*, ss. 164—169, 8 il. 1 tabl. W ciągu ostatniego dwudziestolecia szerzej rozpowszechnia się stosowanie nie powodujących zniszczeń metod badania własności fizycznych materiałów budowlanych, elementów konstrukcyjnych budynków oraz maszywów skalnych. Autor dzieli owe metody na cztery podstawowe grupy, charakteryzując przy tym pokrótce ich cechy. Są to m.in. metody elektryczne (pomiar potencjałów elektrycznych, pomiar oporności, itd.), badania za pomocą fal elastycznych (np. metody z użyciem pasm poniżej akustycznych), badania magnetyczne, izotopowe i termometryczne. Artykuł uzupełnia wykaz 5 pozycji literatury.

M. Farka, *Doprava v historických jádrech měst Rakouska (Komunikacja w ośrodkach historycznych miast Austrii)*, ss. 170—184, 16 il. W artykule omówiono zagadnienia komunikacji w miejskich zespołach zabytkowych w aspekcie ochrony zabytków. Autor przytacza przykłady wzorowych rozwiązań przyjętych w poszczególnych miastach austriackich; dużo miejsca poświęca niezwykle ważnemu zagadnieniu parkingów.

ICOMOS

(J. Pavel), *Anketa UNESCO o výuce architektů a urbanistů v historických disciplinách a v oboru ochrany památek (Ankieta UNESCO dotycząca studiów architektów i urbanistów w dyscyplinach historycznych oraz w zakresie ochrony zabytków)*, ss. 185—186. Generalne Zgromadzenie UNESCO przyjęło uchwałę w sprawie przeprowadzenia ankiety (ankieta UNESCO Gazzola — 1968) na temat studiów architektów i urbanistów w dyscyplinach historycznych oraz w zakresie ochrony zabytków. Na podstawie otrzymanych materiałów, dotyczących stanu dydaktyki w dyscyplinach historycznych w akademickich uczelniach architektonicznych, prof. Gazzola, przewodniczący ICOMOS, opracował sprawozdanie ogólne, stanowiące podstawę do dyskusji na naradzie ekspertów odbytej w dniach 9—14 września 1968 r. w Pistoii (Toskania). W czasie dyskusji potępiono tendencje zmierzające do skrócenia z dydaktycznych programów architektonicznych przedmiotu „historia architektury”, ponieważ architekt powinien być świadom zjawisk składających się na rozwój społeczny i historyczny. Eksperti wyrazili pogląd, że wiadomości tego rodzaju, uzupełnione doświadczeniami praktycznymi uzyskanymi przy wykonywaniu prac konserwatorskich, są w równej mierze niezbędne w kształceniu architektów w ogóle, jak i architektów-konserwatorów. Zajęcia dydaktyczne z urbanistyki powinny także obejmować przedmiot „rozwój urbanistyki” i muszą uwzględniać problemy integracji sta-

rych i nowych budowli oraz całych dzielnic w planach urbanistycznych. Wyrażono postulat, iż architekt powinien w trakcie studiów otrzymać „podstawowe wychowanie w dyscyplinach klasycznych”. Pozostałe punkty narady ekspertów dotyczyły problemów kształcenia architektów-konserwatorów, urbanistów oraz techników-rzemieślników specjalnie przygotowanych do prac konserwatorskich.

Kronika

(H. Rokyta). *In memoriam Josefa Polaka (Wspomnienie pośmiertne o dr. Josefie Polaku, historyku sztuki)*, s. 187. Wspomnienie poświęcone jest działalności dra Josefa Polaka (1886—1945) z zawodu prawnika, z powołania historyka i historyka sztuki, zasłużonego badacza i organizatora życia kulturalnego w Koszycach.

(B. Štiess), *Několik poznámek k dějinám bývalého klášterního kostela a konventu v Kladrubech (Garść przyczynków do dziejów dawnego kościoła klasztornego oraz klasztoru w Kladrubach)*, ss. 187—190. Autor opracował uzupełnienie dotychczasowych wiadomości historycznych dotyczących opactwa, opierając się na zapisach w kronice urzędu parafialnego Zamek Kladruby, prowadzonej od 1836 do 1945 r. Kronika parafialna zawiera nie tylko przekazy do dziejów opactwa i kościoła klasztornego NMP, ale także dane z zakresu prowadzonych tu prac budowlanych oraz konserwatorskich.

Informacje

(hr) W mieście Roskilde, położonym na zachód od Kopenhagi, utworzono pierwszy w Danii skansen dla pięciu statków Wikingów z X w., odkrytych w 1958 i 1962 r.

Władze włoskie powzięły decyzję o przeprowadzeniu w ciągu najbliższych dwudziestu lat pierwszej w kraju inwentaryzacji mikrofilmowej całego zasobu zabytków i dzieł sztuki.

W hiszpańskim mieście Ardines (Ribadesella), w jaskini „Tito Bustillo” odkryto malowidła ścienne pochodzące ze starszej epoki kamiennej.

W Lipsku zmarł w wieku 90 lat prof. Hans Vollmer, wydawca znanego powszechnie słownika biograficznego artystów *Thieme—Becker—Vollmer—Künstler—Lexikon*.

W końcu maja 1969 r. pożar w archiwum centralnego austriackiego urzędu do spraw ochrony zabytków w Wiedniu zniszczył m.in. niektóre zasoby akt z ostatnich lat monarchii.

W Ludwigsburgu koło Stuttgartu, z inicjatywy władz konserwatorskich NRF, odbyło się w maju 1969 r. międzynarodowe sympozjum poświęcone konserwacji drewna.

(mj) Państwowy Instytut Opieki nad Zabytkami i Ochrony Przyrody w Pradze otrzymał od inż. M. Carbonelle'a z Francji informację o powołaniu przy Państwowym Instytucie Geograficznym w Paryżu specjalnego ośrodka pod nazwą Centre de Photogrammetrie Architecturale et Archéologique, który za pomocą metod fotogrametrycznych będzie dokonywał pomiarów zabytków historycznych i znalezisk archeologicznych.

(vn) Na mocy zarządzenia ministra kultury CSRS z 25.II.1969 r., poczynając od 1.I.1970 r., Muzeum Rzemiosła Artystycznego w Pradze zostanie wyodrębnione z Galerii Narodowej jako samodzielna instytucja naukowa o charakterze centralnym, powołana m.in. do studiów nad rzemiosłem artystycznym.

(mj) Opierając się na zaleceniach zawartych w rezolucji międzynarodowego kolokwium ICOMOS o zastosowaniach fotogrametrii w ochronie zabytków (czerwiec 1968 r., Saint-Mandé, Francja) oraz w rezolucji V Komisji Kongresu Międzynarodowego Stowarzyszenia Fotogrametrów (czerwiec 1968 r., Lozanna), utworzono Międzynarodowy Komitet do Spraw Zastosowań Fotogrametrii w Architekturze.

(mb) Zarząd Główny Czechosłowackiego Stowarzyszenia Naukowo-Technicznego Geodezji i Kartografii przyznał w 1969 r. dyplomy uznania członkom zasłużonym dla rozwoju działalności Stowarzyszenia oraz tym, którzy przyczynili się do szerzenia postępu technicznego w gospodarce narodowej.

Zeszyt 4, stron 64, ilustracje.

(bez aut.) *Usnesení aktivu pracovníků státní památkové péče a státní ochrany přírody, konaného dne 19 zari 1969 ve Valdštejnském paláci v Praze (Uchwała narady aktywu pracowników państwowej służby opieki nad zabytkami i ochrony przyrody, odbytej 19 września 1969 r. w Pałacu Waldstejnów w Pradze)*, s. 193. Uchwała stanowi deklarację polityczną i ideową aktywu pracowników państwowej służby opieki nad zabytkami i ochrony przyrody, solidaryzującego się z uchwałami XIII Zjazdu KPCz oraz kwietniowego i majowego plenum KC KPCz.

V. Novotný, *Základní inventarizace nemovitých památek Podstawowa inwentaryzacja zabytków nieruchomości*, ss. 194—204, 8 il. Tematem rozważań autora są zasady tworzenia prawidłowo zorganizowanego rejestru zabytków. Problem ich inwentaryzacji nie jest bynajmniej prosty i w znacznej mierze zależy od przyjętych kryteriów oceny ich wartości. Oznacza to, że zabytki można traktować np. wyłączenie jako przekazy materialne wiążące się z rozwojem kultury w minionych epokach bądź jako dzieła, które do chwili obecnej stanowią żywe elementy integrujące współczesne życie. Bez jednoczesnego rozwinięcia teorii ochrony zabytków i odpowiedniego ustawienia dyscyplin, na których powinna się opierać inwentaryzacja, nie ma możliwości wprowadzania ochrony zabytków w praktyce.

F. Plachý, *Praxe a teorie státní památkové péče (Praktyka a teoria państwowej ochrony zabytków)*, ss. 205—208. Akty prawne odnoszące się do ochrony zabytków należą do grupy przepisów, których zastosowanie w praktyce jest w dużej mierze zależne od całego zespołu doświadczeń naukowych, fachowych i technicznych, obejmowanych wspólnym mianem „teorii ochrony zabytków” bądź „zasad ochrony”. Opierając się na przepisach czechosłowackiej ustawy o ochronie zabytków autor rozważa pojęcie zabytku kultury oraz związane z nim praktyczne zagadnienie kryteriów jego kwalifikacji, zasady i sposób kwalifikowania obiektów do kategorii zabytków kultury narodowej, problem organizacji „rezerwatów zabytków”, rejestru zabytków nieruchomości, konserwacji zabytków i ich użytkowania. Ostatnie wreszcie z rozpatrywanych zagadnień — to wyłączenie poszczególnych zabytków spod ochrony.

K. Reichertová, *K problematice a metodice historické archeologie (W sprawie problematyki i metodyki archeologii historycznej)*, ss. 209—224, 17 il. Archeologia historyczna jako samodzielna dyscyplina naukowa rozwinęła się dopiero w wyniku praktycznych potrzeb XX w., zaś przedmioty jej zainteresowań i badań nie są jeszcze do chwili obecnej dostatecznie jasno sprecyzowane. Niemniej jednak należy stwierdzić, iż jej początki wiążą się bardzo ściśle z poczynaniami w dziedzinie ochrony zabytków. Autorka szczegółowo charakteryzuje zadania i rolę archeologii historycznej w Czechosłowacji, omawia jej dotychczasowe doświadczenia, metody działania i osiągnięcia.

K. Kibic, *Príspevek k vertikálnej výstavbe v našich mestách (Przyczynek do systemu zabudowy wysokiej w miastach czzechosłowackich)*, ss. 225—240, 20 il. Autor wyraża pogląd, że zarówno same budowle wysokościowe, jak ich rola i znaczenie w organizmie miasta należą do najistotniejszych z punktu widzenia urbanistyki i ochrony zabytków problemów, występujących przy projektowaniu przebudowy i rozbudowy miast czzechosłowackich. Studium swe poświęca porównaniom osiągniętych dotychczas wyników przy budowie wysokościowców oraz ich integracji z organizmami miejskimi. Możliwości rozwiązań projektowych i lokalizacyjnych w zakresie nowego budownictwa mogą być najróżnorodniejsze, ale jedno jest pewne: rozwiązania te nie powinny przyczyniać się do zakłóceń panoram miast.

F. Kašička, M. Vilimkova, *Jizdárenský dvůr pražského Hradu (Podwórzec menażowy Zamku praskiego)*, ss. 241—247, 8 il. Sprawa przestrzennego ukształtowania północnego podzamcza praskiego Zamku oraz rozwiązania układu komunikacyjnego tego rejonu jest zagadnieniem ciągle aktualnym i otwartym. W toku przeprowadzanych niedawno prac porządkowych naruszono już jednak przeważającą część niskiej zabudowy, usytuowanej na północ od zespołu stajenno-menażowego, do którego od dawna przylgnęła nazwa „dziedzińca menażowego” bądź „dziedzińca warsztatowego”. Ponieważ wykonane studium architektoniczno-historyczne spowodowało zakwalifikowanie tego terenu do znacznie wyższej klasy aniżeli przyznawana mu dotychczas, autorzy niniejszego opracowania poświęcają problemom historycznym dotyczącym zespołu stajenno-menażowego odrębny artykuł. Zespół stajenny zbudowano w latach 1694—1693. Jakkolwiek wartość estetyczna współcześnie istniejącej tu zabudowy jest stosunkowo niewielka, ma ona doniosłe znaczenie historyczne i dużą wartość urbanistyczną.

Kronika

(J. Sokal), *In memoriam Oldřicha Stefana (Wspomnienie pośmiertne o Oldřichu Stefanie)*, ss. 248—249. Wspomnienie poświęcono architektowi-historykowi sztuki O. Stefanowi, wykładowcy na Wydziale Architektury Politechniki Praskiej, który przez kilkadziesiąt lat zajmował się studiami nad historią czeskiej architektury barokowej.

(J. Herout), *Strakonická soutěž (Konkurs dla młodzieży w Strakonicach)*, ss. 249—250. W artykule omówiono warunki, tematykę, przebieg i wyniki konkursu dla młodzieży okręgu Strakonice, poświęconego znajomości zabytków tego rejonu; inicjatorzy konkursu: Okręgowy Ośrodek Pedagogiczny oraz Okręgowa Komisja Opieki nad Zabytkami w Strakonicach.

ICOMOS

(J. Pavel), *II. generální shromáždění ICOMOSu v Oxfordu ve dnech 6—12 července 1969 (Drugie Generalne Zgromadzenie ICOMOS w Oksfordzie w dniach 6—12 lipca 1969 r.)*, ss. 251—254, 1 il. W Generalnym Zgromadzeniu ICOMOS uczestniczyli przedstawiciele

25 krajów z wszystkich bez mała kontynentów. Z okazji trwania Zgromadzenia w Oksfordzie i najbliższych okolicach zorganizowano wiele wystaw o bardzo dużej rozpiętości tematycznej. Część oficjalna objęła sprawozdanie z działalności za okres 1965—1968. W początkowym okresie istnienia poszczególnych komitetów narodowych ICOMOS nastawiły się przede wszystkim na zagadnienia organizacyjne oraz najpilniejsze problemy w zakresie ochrony i konserwacji zabytków i zespołów zabytkowych. W następnym etapie opracowywano tematykę kolokwiów, porad studialnych oraz wystaw, których organizacja wymagała patronatu i pomocy finansowej UNESCO. W ciągu roku 1968 rozwinięta się współpraca komitetów narodowych z instytucjami odpowiedzialnymi za ochronę zabytków, akademiami i instytutami naukowymi o pokrewnych zainteresowaniach w ich krajach. Problemy legislacyjne studiowano w skali europejskiej metodami porównawczymi. W 1968 r. powstał komitet krajowy ICOMOS w Polsce, posiadający 6 komisji. W Komitecie szwajcarskim powołano komisję ochrony osiedli wiejskich oraz zastosowań fotogrametrii w ochronie zabytków. Rok 1968 bogaty był w międzynarodowe spotkania, narady i sympozja organizowane przez komitety narodowe. Po spełnieniu wymagań proceduralnych, tj. zatwierdzeniu sprawozdania finansowego, Generalne Zgromadzenie ICOMOS-u dokonało wyborów komitetu doradczego i komitetu wykonawczego. Druga część artykułu poświęcona jest relacjom z konferencji w sprawie turystyki kulturalnej, która była imprezą nawiązującą do II Generalnego Zgromadzenia ICOMOS.

Recenzje

(E. Šamánková): Nakładem wydawnictwa „Odeon” w serii *Zabytki — Miejskie zespoły zabytkowe* ukazała się monografia Pragi, opracowana przez V. Mencla. Dzieło to, bogato ilustrowane, składa się z 10 rozdziałów, których treść ujęta jest chronologicznie. Książka wyposażona jest w znaczny zbiór planów, ukazujących rozwój miasta w ciągu wieków, oraz szczegółowych planów analitycznych najcenniejszych obiektów zabytkowych Pragi.

Informacje

Na rok 1971 zaprojektowano w starym budynku szkolnym w miejscowości Ansfelden koło Linzu utworzenie mini-muzeum, poświęconego pamięci pochodzącego z tej miejscowości kompozytora Antona Brucknera (1824—1896). W budynku tym, przez wiele lat pełniącym funkcje domu mieszkalnego, projektuje się częściową rekonstrukcję wnętrza.

Międzynarodowe Towarzystwo Miłośników Fausta z siedzibą w Knittlingen (Wirtembergia) w swym półroczniku „Faust-Blätter” podaje informacje o zabytkach związanych z Faustem oraz o wnętrzach tzw. domów Fausta na obszarze całej Europy.

W sycylijskim mieście Agrigente, zbudowanym na terenie dawnego greckiego miasta Segesty, zapoczątkowano rekonstrukcję niektórych gigantycznych kolumnad starożytnych świątyń greckich.

Stefan Rakowski

Nakład 1400+23 egz. Objętość arkuszy wyd. 10, druk. 10,25. Papier rotogr. III kl. 100 g. 61×86. Oddano do składu 7.II.1974 r. Druk ukończono w lipcu 1974 r.